

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/29, p. 457-486

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12326>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Doç. Dr. Ahmet TALİMCİLER –
Doç. Dr. Tuğça Poyraz TACOĞLU

This article was checked by iThenticate.

PASTORAL SESSİZLİK: BİR KORKU SOSYOLOJİSİ DENEMESİ

Adem SAĞIR* - Zeynep AKTAŞ**

ÖZET

Küreselleşmeyle birlikte risk toplumu, korku kültürü, güven olgusu gibi kavramlar sosyoloji literatüründe sıklıkla karşılaşılan ve üzerinde tartışılan toplumsal durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsi geçen kavramların üçü de modern çağın getirdiği değişimlerle birlikte geleneksel algıda meydana gelen değişimleri ve bu değişimlerden sonra insanlığın geldiği süreci ifade etmek için kullanılmaktadır. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme, beraberinde getirdiği değerlerle hem insanı hem de toplumları dönüştürmüş ve onları risklerle ya da korkularla karşı karşıya getirmiştir. Bu bağlamda devletlerin ve güç merkezlerinin de zaman zaman korkular üzerine insanı ve kimlikleri yeniden inşa ettikleri ve özellikle küresel korkular üzerinden anlamlar ürettikleri görülmektedir. Bu korkuları sağlıkla, ekonomiyle, kültürle ilişkilendirerek sıralamak mümkündür. Sağlıkla ilişkili olarak küresel grip vakalarını, ekonomiyle ilişkili olarak küresel yoksulluk vakalarını, kültürle alakalı olarak da 11 Eylül 2001 terör olaylarından sonra dünyayı biz-öteki şeklinde haritalayan küresel kimlik algılama biçimlerini örneklemek mümkündür. Bunlardan daha makro düzeyde toplumların üzerinde bir baskı aracı gibi duran küresel ısınma gibi ekolojik korkular ise başlı başına bir durumdur. Bütün bu olayların salt ilişkili oldukları alanlar dışında sosyolojik bağlamda analiz edilmesi gereken noktaları bulunmaktadır. Burada kuşkusuz kitle iletişim araçlarının da kullanış biçimleri oldukça önemlidir ve dikkate alınması gereken bir noktadır. Bu çalışma, temelde küreselleşmenin getirdiği risk ve korku kültüründen hareketle iki aşamalı olarak tasarlanmıştır. Çalışmanın ilk kısmında risk ve korkular, bunların toplumsal yansımaları ve küresel çapta korkular ve risk kaynakları sosyolojik açıdan değerlendirilecektir. Bu bağlamda sağlıkla ilişkili korkular ve kültürel korkular ele alınacaktır. Sağlıkla ilişkili korkular içerisinde küresel hastalık vakaları ve bunların yarattığı toplumsal tutumlar ve yansımalar; kültürel korkuların merkezine yerleştirilen temel bağlam ise yabancı etrafında yaşanan tartışmalar olmuştur. Çalışmanın nihai

* Doç. Dr. Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, El-mek: ademsagir@karabuk.edu.tr

** Karabük Üniversitesi YL Öğrencisi, El-mek: sosyologzeynepp@gmail.com

hedefi, küresel bir risk dünyasında korkuların yarattığı toplumsal etkileri “yorgun toplumlar” imgesiyle ilişkilendirerek ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Korku Kültürü, Risk Toplumu, Yorgun Toplum, Kaygı.

PASTORAL SILENCE: AN ESSAY OF FEAR SOCIOLOGY

ABSTRACT

With the globalization, terms like risk society, fear culture, trust phenomenon became well known situations in sociology literature that studied on frequently. All of these terms represents the changes in the traditional perception due to modern age and their after effects on the process of humanity. Technological developments and globalization with the values that they brought, transformed both humans and societies and made them face risks or fears. In this context, it is noted that countries and power centers rebuilt humans and identities based on fears and formed meanings on global fears. It is possible to list these fears identifying with health, economy, culture. It is also possible to exemplify these fears in global flu for health, global poverty for economy and 9/11 terrorist attack and us vs world mapping mentality that it created for culture. Ecologic fears like global warming, more on a macro level, is also used as oppression device on societies. All these events needs to be analyzed not only in their specific fields but also on a sociological scheme. The usage techniques of mass media, undoubtedly, are quite important and worth to take notice. The study will be prepared in two stages that are based on risk and fear culture stemmed from the globalization. In the first part of the study, risk and fears, their reflections on society and global level fear and risk sources will be assessed in sociological view. Fears about health and cultural aspects will be taken into consideration. Global disease cases and attitudes and reflections that they caused in fears about health; strangers and the discussions they caused in cultural fears are stated in the center of all three aspect. The ultimate aim of the study is to present social effects that fears caused in a global risk world, under the imagery of “tired societies”.

STRUCTURED ABSTRACT

Culture refers to a situation that subjects are forced to behave like everyone else and the behaviours that can be predicted. This is also a kind of presentation of looking from the past to today as a means of presenting the structural framework of everyday life to the concept of culture used to name all forms of human production. It is likely that an individual who has given an identity by the cultural structure to describe himself/herself, may shifts towards a subject where there are no differences by the time. Thus, producing and building in everyday life will become ‘passive’ in the presence of the subject. The subject in a cultural structure and the other person who is acquaintance of him/her are considered to be dangerous because they always threaten the order and

Turkish Studies

the way of doing things in terms of locality. The mindset of modern society requires the existence of the other and establishes himself/herself on the belief that *the individual cannot live without strangers* in his/her life. The communal area where the fears shuttle, finds itself a way from here. Everything that individuals feel safe in themselves is shaken by their roots. First, the culture has lost its protective function in communities and turned into authentic objects or nostalgia. The first lost occurred in the everyday life of traditional rules. The other lost occurred in modern government that known today. The state's protective function of the individuals was initially shaken by the discourse of threats on the community by ideological means. After that it had a role which disrupts the daily life and shakes the individual's identity. It became easy to establish common goals in the age of determinism that every area of everyday life is defined by the state. The others which were far from these purposes were identified as 'threats'. It has also become the basic motif of keeping the common goals independent from the state.

In an era of heightened fear and security rhetoric, social science research has also turned its face into '*fear*' solutions. The basic concept assumed by fear analysts on social sciences is '*trust*'. Globalization has spread the fear society to a universal level and increased the degree of fear. With globalization, now risk society, fear culture and confidence are encountered as social phenomena frequently discussed in the literature of sociology. Three of the concepts covered by the bet are used to express the process by which mankind arrives after the changes that the modern era brought along with the changes in the traditional perception. Concepts such as risk, fear in the traditional sense of perception was quite different from what they are today. The risk for hunter and gatherer communities was the possibility of encountering a wild animal or fighting with an enemy tribe. There was no risk of '*death hazard*' everywhere, but the field of trust was also the form of fighting nature in everyday life. Risks in agricultural societies were all kinds of strangers to the earth. For agricultural communities, the storms or sellers were strangers, and locusts were strangers. These were the types of risks assumed to be inherent in nature.

Today, the risks that the human being is involved in have entered into everyday life together with technological and scientific developments. Now the risks are everywhere and man-made. The central point in the image of the resulting new community is the devastating effect that human weaknesses and imperfections create on everyday life. One of the most obvious weaknesses of human beings is the consumption of the cultural field by identifying it to itself. It is also appropriate to refer to the area where the prejudices, which are the dominant thinking mechanism of the human mind, build on the basic context of the work here. The main reason for mentioning the existence of prejudices is that it keeps the perception of foreign and alien on the agenda in the mind of man. Everything that does not fit the mind for a human is foreign or other. The formation of this process is largely due to the collective consciousness created by the social conditions. Thus, it will be seen that this characteristic which is claimed to belong to the human mind is encoded by social conditions indirectly.

Turkish Studies

Concepts such as risk society, fear culture, confidence phenomenon together with globalization are frequently encountered and discussed in the sociology literature. It is now evident that states and power centres have also occasionally rebuilt human beings and identities on fears and have produced meanings, especially on global fears. It is possible to rank these fears by associating them with health, economy and culture. It is possible to exemplify global forms of perceptions that map the global influenza epidemics in relation to health, related to culture, it is possible to exemplify the forms of global identity perception that map the world as 'we-the others' after the September 11, 2001, terrorist attacks. Ecological fears such as global warming, which seem to be a pressure on society at a more macro level than these, are a situation in itself. All of these events have points that need to be analysed in the sociological context, except in those areas where they are purely related. Of course, the way in which mass media are used is very important and a point to be taken into consideration.

This study was designed as a two-step process, driven primarily by the globalization of risk and fear. In the first part of the study, risks and fears, their social implications, and fear and risk sources on a global scale have been assessed from a sociological point of view. In this context, health related fears, economic fears and cultural fears are addressed. Global sickness cases in health-related fears and their social attitudes and reflections; global poverty in economic fears, and the effects created by these debates; the main context placed at the centre of cultural fears has been the debate around foreigners.

One of the most fundamental implications of the study was to determine that fear cultures have now penetrated every aspect of life. We can take precautions for fears and risks, but not every measure may have a preventive effect. Within this context, risk can be looked upon as the people of the society, not knowing where the risks will come from in the world they live in, and always be alert when the idiom is in place. Being able to cope with the risks will not only be enough but also wait for where the next blow will come from. Maybe he/she will be a stranger in the society he/she lives in. He/she will probably take advantage of the transitional nature of diseases and natural disasters to become 'survivors' of what is known and known in other societies and how to survive in a known globalized world. This will not be a madness. Conversely, coping with every risk will be supported, for example, being healthy and not being sick. Risks will be part of our lives until the end of history.

Risk society is seen as a general state of uncertainty, but what is evident is unclear. This is also a step in the way in which ambiguities become evident in time. The risk of being placed on a legitimate floor together with fears is shaped by the reactions of the society to the people when every area of life is faced with possible risk situations. The society in which the person is born distinguishes between the familiar and the unfamiliar within the frame of the cultural norms. With modernism, the individual qualities of the risk society people have come to the forefront.

Today, the dominant emphasis that defines risk society is that of a power shift. The global circulation of critical resources and threats, such

Turkish Studies

as money, information, environmental pollution and popular culture, which Matthews emphasizes, can be adapted to transition to abstract forms of power in risk society. According to this, while the powers are no longer in the states but in the means used by them, the fears of the people evolve into risk society, which is an inherent power mechanism. The domestication of racism is also the concrete expression of the shift of power. It is quite possible to turn Paul Robeson's "Proud Valley" movie cue "Are not we all black in that pit?" to "Are not we all in the same fear spiral in this world?".

Keywords: Globalization, Fear Culture, Risk Society, Tired Society, Anxiety.

1. Giriş Yerine: Küresel Düşman mı Korkular mı?

Chris Brown (2014:667), Bob Dylan'ın 1993 tarihli World Gone Wrong (Dünya Yanlış Gidiyor) albümündeki Mississippi Sheiks şarkısında "daha önce dünyada hiç olmayan tuhaf şeyler oluyor" dediğinden bahsetmekte. Quénon (2016:34)'ın "Modern Dünyanın Bunalımı"nı anlatırken herkesin kafasında dolaşan bir fikir olarak "dünyanın sonu" kaygısına dikkat çekmesi de rastlantı olmasa gerek. Hollywood sinemasının kıyamet senaryolarının aynı bağlama ilişkilendirmek mümkün. David Rieff, 11 Eylül olaylarının ertesi günü Los Angeles Times'ta yayınlanan yazısında dünyayı bu yüzyılda bekleyecek tehlikenin adını koymuştu: "Bundan sonra bizi bekleyen büyük olay, teknolojik ya da tıbbi bir buluş değil, ancak korku olabilir" (Rieff, 2001). Bunu iddia etmek için kâhin olmaya gerek yoktu. Çünkü geçtiğimiz yüzyılda ortaya çıkan "Medeniyetler Çatışması" ve "Tarihin Sonu" tartışmaları, insanlığın sonuna dair kıyamet senaryoları, Batı'nın kendi içinde yaşadığı medeniyet krizine yapılan göndermeler ve en önemlisi de modernliğin krizinden yola çıkarak ağırlık kazanan postmodern söylemler, bu korku çağının habercisiydi. Bu çağ aynı zamanda Stanley Hoffman'ın deyişiyle 11 Eylül sonrası dünya, küreselleşmenin sonundan ziyade büyüyen bir "küreselleşmeler çatışması"nın adıydı (Held ve McGrew, 2014:7). Korku kültürünün yayıldığı bu çağda karşılaşılan bütün riskler ve problemler "kamusal bir sorun" (Mills, 2000) olarak algılanmaya başlamıştı. Gündelik hayatı kaplayan korkular, aynı zamanda yeni bir kültürün habercisiydi.

Kültür, öznelere herkes gibi davranmaya zorlandığı ve davranışların önceden kestirebildiği bir durumu ifade eder. Bu durum aynı zamanda geçmişten bugüne insan üretimlerinin her türlü biçimini adlandırmak için kullanılan kültür kavramına, gündelik hayatın yapısal çerçevesini sunan bir araç olarak bakmanın da bir sunum biçimidir. Kültürün bu yorumu, Bauman'ın ifade ettiği şekilde (2003:10) "sınıflandırmanın, bölmenin ve ayırmanın" bir modernlik tecrübesi olarak karşımıza çıkarttığı "ödev ahlakı olarak düzenin kurulması"yla aynı bağlamda birleştirilebilirdi. Gündelik hayat içerisinde kendini kurmaya çalışan birey, aynı zamanda bir kültürel yapının parçası olmaya çalışmaktadır. Kültürel yapının kendisine bir kimlik tanımlaması sunduğu bireyin, zamanla farklılıkların olmadığı bir özneye doğru kayması muhtemeldir. "Bireyin anonim bir ortamda kaybolup gitmesi" (Canatan, 2014:471) bu bağlamın belirgin bir uzantısıdır. Böylece gündelik hayatta üretmek ve inşa etmek, etkenlikten çıkarak özne katında edilgenleşecektir. Belli bir kültürel yapı içerisinde özne ve onun tanıdığı/tanıdıkları dışında kalan öteki, sahip olduğu yerellik bakımından her zaman düzeni ve yapıyı tehdit ettiği için tehlikeli sayılacaktır. Modern toplumun zihniyet biçimi ötekinin varlığına ihtiyaç duymakta ve bireyin hayatında yabancı olmadan yaşayamayacağı inancı üzerine kendisini kurmaktadır. Öteki bir defa oluştuğunda "başkalarına açıklığı bir kimlik kaybı olarak telakki ettiğinden" (Sennett, 2014:14) gündelik hayat içerisinde kendine kapanmaktadır. Böylece Sennett'e göre (2014:52) yabancı olmak, "memleketi dışında

Turkish Studies

yaşarken bir türlü iç rahatlığına kavuşamamak” demektir. Yabancı aynı zamanda “dışarıyı içeriye getirir ve düzenin rahatını kaosun kuşkusu ile zehirler” (Bauman, 2003:78) ya da “fiziksel olarak yakın iken ruhsal olarak uzak” (Bauman, 2003:83) kalmaktadır.

Kuşkusuz burada ötekinin anlamını genişletmek mümkündür. Aslında öteki olarak inşa edilen ya da sunulan yabancı kavramı fiziksel olarak bir insan değildir. Yabancı, modern gündelik hayat içerisinde kendisine yer bulamayan her şeydir: *Duygular, düşünceler, farklılıklar, bedenler, kimlikler ve sistematik olarak belli bir düzene yerleştirilemeyen her şey*. Bauman’ın (2003:17) modernin belirgin teması olarak sunduğu düzen kavramı tam da bu bağlama oturur. *Düzenin ötekisi de belirlenemeyenin ve öngörüleemeyenin pis havasıdır*. Bauman’a göre öteki, *bütün korkuların kaynağı ve arketipi olan belirsizliktir. Ötekinin eşanlamları şunlardır: Tanımlanamamazlık, tutarsızlık, uyumsuzluk, bağdaşmazlık, mantıksızlık, irrasyonellik, ikircim, karmaşa, kararlaştırılamazlık ve müphemliktir*. Öyle ki “*müphemlik modernliğin atık maddesidir*” (Bauman, 2003:27). Oysa günümüzde belirsizlik, ötekini tanımlamakta yeterli olmuyor, aksine belirlilik üzerinden bir yabancı inşasıyla karşılaşıldığı ve bunun üzerinden söylemlerin üretildiği ya da tüketildiği görülmektedir. Belirlilik aynı zamanda sınırların keskin bir şekilde tanımlandığı *arkaik bir düzene dönüşün* temsilidir. Ötekinin tanımlandığı yeni biçimler artık şu şekilde sunulabilir: *Tanımlanabilirlik, oradalık, keskinlik, açıklık, rasyonellik*. Günümüz dünyasında tanımlanamayan hiçbir öge ve değer kalmadı. Aksine tanımlanabilirlik, herşeyin değerinin azaldığı ve sıradanlaştığı bir gündemi önümüze getirdi. Değer arayışındaki dünya, aynı zamanda sürekli hareket halindeki bir birey tipolojisini karşımıza çıkardı. Oradalık, mekanların iç içe geçişliğine gönderme yaparken aynı zamanda sınırların keskinliğine ve belirliliğine referans olmaktadır.

Rasyonel bir şekilde gündelik hayatlarını, küresel düzenin vaat ettiği standartlarda inşa etmeyi hayal eden bireylerin tercih ettiği yöntem çoğunlukla mekânsal geçişlerdir. Ancak mekânsal geçişleri tanımlayan göç kavramı, yeni olgusal süreçleri ve değişimleri açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Çünkü insanlar artık göç ettiğini ve topluluk üyesi olmayan bireylerle karşılaşan insanlar da bu karşılaşmanın *bir göç sonrası karşılaşma* olduğunu düşünmedikleri görülmektedir. Belki de “*istila*” bu karşılaşmayı en iyi tanımlayan kavramlardan birisidir. İstila düşman kabul edilen yabancılar tarafından yapılmaktadır. Yabancılar, gündelik hayatları ele geçirmeye çalıştığına inanılan *kültürel topluluklardır*. Bu topluluklar, aynı zamanda kısmi bilgiler dahilinde olsa da yerleşikler tarafından tanımlanmaya çalışılmış insanlardan oluşmaktadır. Bauman’ın (2003:84) vurguladığı biçimde yabancı, “*Sartre’in le visquex’isinin (yapışkan, vicık vicık) ya da Mary Douglas’ın sümüksüsünün arketipik bir örneği*” olarak düşünülebilir. Genellemeler yapabilme becerisi insanların öteki ve yabancı tanımlamalarında birincil ölçüte evrilmiştir. Eksik kalan kısımların kime göre ya da neye göre eksik olduğu istilalarda ilgilenilen bir sorunsal değildir. İstilalarda asıl problem tehlikenin nereden geleceği ve topluluğun güvenliğini ilk olarak neyin tehdit edeceğidir. Böylece belirsizlik çağının kapanmış ve aslanan şeyin belirlilik olduğunu ileri sürmek mümkündür. Korkuların gidip geldiği toplumsal alan da buradan kendisine yol bulur. Bireylerin kendilerini güvende hissettikleri her şey köklerinden sarsılmaktadır. İlk olarak kültür topluluklardaki koruyucu işlevini yitirerek birer otantik nesneye ya da nostaljiye dönüştü. Otantiklik ve nostalji, Herzen’in betimlediği biçimde “*ileriye doğru hareket edemeyen, sürekli geçmişe fırlatılan*” (Sennett, 2014:81) bir tipolojiye gönderme yapmaktadır. Nitekim güven, benliği gündelik hayatın gerçekleri karşısında gözetken “*koruyucu koza*” için çok önemlidir. Güvenin koza olması aynı zamanda bireyin riskler ve tehlikeler karşısında koruyuculuğuna gönderme yapar (Giddens, 2014:59). İlk kayıp toplumun geleneksel kurallarının oluşturduğu gündelik hayatta yaşandı. Sonraki kayıp bugün bilinen anlamıyla modern devlette yaşandı. Devletin bireyleri koruyucu işlevi, önce ideolojik araçlarla topluluk üzerine saldırdığı tehdit söylemleriyle sarsıldı. Arkasından bireyin gündelik hayatını parçalayıcı ve kimliğini sarsıcı bir role büründü. Gündelik hayatın her alanının devlet tarafından tanımlandığı belirlilik çağında ortak amaçların oluşturulması

Turkish Studies

kolaya dönüştü. Bu amaçlar dışında kalan diğerleri ise birer tehdit unsuru olarak tanımlandı. Devletten bağımsız olarak ortak amaçları yapıyı ayakta tutmanın da temel motiflerine dönüşmüştür. Yabancılık tam olarak burada doğdu. Çünkü “*yabancı olmak kişinin köklerinden kopması*” demektir (Sennett, 2014:73). Korkuların ve güvenlik söylemlerinin yükseldiği bir belirlilik çağında sosyal bilim araştırmaları da yüzünü “*korku*” çözümlemelerine dönmüştür. Korku çözümlemelerin sosyal bilimcilerce üzerine kurulduğu varsayılan temel kavram ise “*güven*” olmuştur (Delibaş, 2017:59).

Küreselleşme, korku toplumunu evrensel bir düzleme yaymış ve korkuların derecesini artırmıştır. Küreselleşmeyle birlikte artık risk toplumu, korku kültürü ve güven olgusu sosyoloji literatüründe sıklıkla tartışılan toplumsal olgular olarak karşımıza çıkmıştır. Bahsi geçen kavramların üçü de modern çağın getirdiği değişimlerle birlikte geleneksel algıda meydana gelen değişimlerden sonra insanlığın geldiği süreci ifade etmek için kullanılmaktadır. Geleneksel algılama biçiminde risk, korku gibi kavramlar bugün bilenen anlamlarından oldukça farklıydı. Avcı ve toplayıcı topluluklar için risk vahşi bir hayvanla karşılaşma ya da düşman bir kabileyle çatışma ihtimaliydi. Her yerde “*ölüm tehlikesi*” riski yoktu ancak güvenin olduğu alan aynı zamanda gündelik hayat içerisinde doğayla mücadele etmenin biçimiydi. Tarım toplumlarında riskler toprağa bulaşan her türlü yabancıydı. Tarım toplulukları için fırtınalar ya da seller birer yabancı olduğu gibi, çekirge sürüleri de birer yabancıydı. Bunlar doğanın kendi döngüselliği içerisinde olduğu varsayılan risk biçimleriydi. Beck’in (2011:24) ifade ettiği biçimde Kristof Kolomb gibi, yeni ülkeler ve kıtalar keşfetmek için yola çıkan herkes “*riskleri*” göze almıştı, ama bunlar kişisel risklerdi. Ancak bilinen öylü odur ki “*Colombus’un kendisi, 1492’deki yolculuğu sırasında iki farklı seyir defteri tutan, karakteri şaibeli bir kaşifti; bu defterlerden sahte olanı, endişe içindeki mürettebatına evden korktukları kadar uzak olmadıklarını gösteriyordu*” (Keys: 2017: 66). Nükleer füzyon ya da radyoaktif atıkların depolanması gibi tüm insanlığı tehdit eden küresel tehlikeler değildi. Artık risklerin küreselleşmesiyle birlikte “*sarkacın her yöne sallanması mümkün. Bu bir tür Bumerang etkisidir*” (Beck, 2011:50). Bumerang etkisi aynı zamanda modernliğin farklı süreçlerinde risk kavramına yüklenen anlamlardaki değişkenlikleri de akla getirmektedir. Esgin’in Beck’ten yaptığı aktarım da risklerle ilgili yapılan kişisellik yorumunun biraz daha dışsal algılandığına dikkat çekmektedir. Beck’e göre modern öncesi toplumlarda risklerin insan ürünü olması dışsal nitelikte Tanrıya atıfla açıklanırken, modern toplumlarda riskler ve tehlikeler artık Tanrı ya da yazgı konusu olmaktan uzaklaşmıştır. Modern toplumda ön plana çıkan temel durum, risklerin kontrol altına alınmasının amaçlanmasıdır. Esgin’in Beck yorumuna göre risk toplumuna ulaşıldığında, riskler hesaplanamaz, açıklanamaz ve sınırsız olma niteliklerini kazanmışlardır. Gelecekteki olası tehlikelere karşılık gelen riskler, endüstri ve bilimle insanoğlu tarafından üretilmiş ve çözümleri açık olmayan birçok problem yaratan risklere dönüşmüştür (Esgin, 2013:687).

Bugün insanın müdahil olduğu riskler teknolojik ve bilimsel gelişmelerle birlikte gündelik hayatın içerisine girmiştir. Artık riskler her yerdedir ve insan yapımıdır. Oluşan yeni topluluk imajında merkezi nokta insan zaafının ve kusurlarının gündelik hayat üzerinde yarattığı yıkıcı etkidir. İnsanın en belirgin zaaflarından birisi kültürel yapının kendisine sunduğu hazır alanı kendisine kimliklendirerek tüketmesidir. Burada çalışmanın temel bağlamıyla ilişkili olması bakımından insan aklının baskın bir düşünme mekanizması olan önyargıların inşa ettiği alana da gönderme yapmak yerinde olacaktır. Önyargıların varlığından bahsedilmesinin temel sebebi insanın zihninde sürekli öteki ve yabancı algısını gündemde tutmasıdır. İnsan için aklına uymayan her şey yabancı veya ötekidir. Bu sürecin oluşmasında toplumsal şartların oluşturduğu kolektif bilincin etkisi büyüktür. Böylece insan aklına ait olduğu öne sürülen bu niteliğin aslında dolaylı yoldan toplumsal şartlar tarafından kodlandığı görülecektir. Modernliğin tarihsel evrimine bakıldığında bahsi geçen kodlamanın haritasını çözmek mümkündür.

Turkish Studies

Aydınlanma Çağı'nın "*Sapere Aude (Aklını Kullanma Cesareti Göster)*" (Kant, 1982) vizyonunun modernlikle düzene evrildiği bir sürecin geldiği son nokta, modernitenin yıkıcı bir eleştirisi olan postmodernite olmuştur. Postmodernite bir günah çıkarma edimi olarak belirmişti ve Batı'nın bir özeleştirisi yaptığı dönemin adlandırmasıydı. Bu dönem aynı zamanda "*yeryüzünü fethetmek bahanesiyle gökyüzünden yüz çeviren*" (Quénon, 2016:55) bir çağın günah çıkarmasıydı. Modernitenin eleştirilmesinin temel sebepleri dünyada gittikçe artan savaşlar ve toplumsal problemlerdi. Çünkü geçtiğimiz yüzyıl, iki büyük dünya savaşına ve milyonlarca insanın ölümüne şahit olmuştu. Yeni bin yıla girilmişken 11 Eylül'de yaşanan olay dünyayı yeniden alt üst etti. İkiz kulelere yapılan saldırılardan sonra karşımıza "*kötü niyetli bir Mickey Mouse ile Çılgın Mollalar*" (Roy, 2005:63) arasında seçim yapmak zorunda kalan bir dünya çıktı. Dünya bir krizin eşiğindeydi ve bu krizin itici gücü korkulardı. Korkuların bütün küreye yayılmasına kaynaklık eden temel pratik ise "*bize bir şey olmaz*" imajının ontolojik olarak temellerinden sarstığı Amerika'nın yabancılara karşı açtığı savaştı. Beck'in (2011:119) ifadesiyle risk toplumu; "*devrimci bir toplum değil, ondan daha fazladır, yani bir felaket toplumdur. Risk toplumunda olağanüstü hâl, normal durum haline gelme tehdidi yaratıyor.*" Giddens'a göre ise risk toplumu modernliğin geldiği aşamada karşı karşıya olduğumuz kaçınılmaz sonuçlardan birisidir. Ona göre günümüzün insanları modernliğin radikalleşmesi ve genelleşmesiyle açıklanan bir risk kültüründe yaşamaktadırlar (Esgin, 2013:689).

Aslında bütün bunların en gerisinde Aydınlanma Çağı ile başlayan "*akıl önderliğindeki dünya tasarımının*", "*korku çağı*"nın oluşmasındaki etkisi büyüktü. Fransa'da 13 Kasım 2015 günü gerçekleşen saldırılar, dünyanın yeni bir sancılı bekleyişe gebe olduğunu gösterirken adı geçen korku çağının hala devam ettiğini ortaya koydu. 2001 yılının 11 Eylül'ünde Amerika'da yaşanan saldırılar, nasıl ki gözleri Müslüman dünyaya çevirdiyse, Fransa'daki patlamalar da Avrupalıların gözlerini Müslüman dünyaya çevirmesine neden oldu. Avrupa'da uzun süredir gündemde olan "*İslamofobi*" tartışmaları yeniden alevlendi (Lean, 2015; Kalın, 2016; Demir ve Aşan, 2014). Hem Avrupa'nın gündelik hayatı içerisindeki hem de dünyanın diğer uzak ülkelerinde yaşayan Müslümanlar tartışmalardan tedirgin olmaya başladı. Avrupa'daki Müslümanların tedirginliklerinin artması bugüne kadar ki kazanımlarını kaybetmek istememeleriyle de doğrudan ilişkili olmuştur. Beck, modernleşmenin bugün 21. yüzyılın eşiğinde kendi karşıtı tüketip yitirdiğini, şimdi de sanayi toplumunun öncülerini ve işlevsel ilkelerini baltalayarak kendi kendini hedef aldığı ifade etmiştir (Beck, 2011:9). Risk toplumu kavramı, tam da burada açıklayıcı olmakta ve korku sosyolojisi başlığının altını doldurmak için idealize durmaktadır. Küresel terör örgütlerinin dünyayı sürekli tehdit eden söylemleri, artık terörün kendi doğduğu topraklardan çıkarak, bütün dünyada aynı anda var olabileceğini gösterdi (Bkz.Martin, 2017). Risk toplumu her an her yerde: *Dikkat bomba patlayabilir! Silah namısu kafanıza doğrulabilir veya aniden ölebilirsiniz! Çılgın bir virüs etkisiyle komaya girebilirsiniz!* Geçtiğimiz yüzyıl boyunca "*post örnekleri*" ile eleştirdikleri modernleşmenin uzantıları, Avrupalıların ayak bastığı her yerde cirit atmakta. Farklılıklarla yaşadıkları imajı ve çok kültürlü topluluk imajları köklerinden sarsılmakta. Beck'in risk toplumu kuramında da ifade ettiği üzere modernleşme sürecinde, "*yıkıcı güçler giderek daha fazla serbest kalıyor; bunlar insanın hayal gücünü şaşkınlığına uğratan güçler*" (Beck, 2011:23).

Günümüzde Avrupa'nın Suriyeli mültecilerle karşılaşması, başka bir sorunsal rotadır. Gündelik hayatta göçün ürettiği "*toplumsal bir patlama yaratma veya potansiyel risk*" taşıyan alanlar, Avrupa'da da aynı biçimlerde aynı etkileri yaratmaktadır. Suriyeliler, Avrupalılar için yine Avrupalıların kendisi tarafından potansiyel bir risk kaynağı olarak tanımlanmaktadır. Çünkü Suriyeli mülteciler, mekân ve zaman kavramında yeni bir kırılmanın yaşanmasına kaynaklık ettiler. Richard Kearney (2017:117), "*Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar*" isimli eserinde yazdığı gibi kırılmanın "*canavarlar*" üzerinden sınırların çiğnenip geçmesiyle ilişkilendirildiği varoluşsal bir durum söz konusudur: "*Canavarlar pek az algılanabilen ve bizim gidemediğimiz yerlere gidebilen yaratıklar*", "*keşfedilmemiş diyarlara gidip o diyarlardan geri dönme imtiyazı sadece*

Turkish Studies

canavarlarıdır, insanların değil. İyiyi kötüden, insani olanı olmayandan ayıran bildik sınırları çiğneyerek canavarlar bizi ölümüne korkuturlar ve bizi kim olduğumuzu, bildiğimizi hatırlatırlar.” Burada yabancı ile ilgili üzerinde durulması gereken önemli noktalardan birisi zamanın ve mekânın sınırlamasından uzakta yabancının hem “*canavar*”(!) olarak görülmesi hem de sınırsız bir mekânda dilediği yere gidebilme yetisine sahip olmasıdır. Dilediği yere gidebilen yabancı hem tanınmadık olan hem de ölümsüzdür. Risk toplumu bağlamında dilediği yere gidebilen yabancının sınırları geçebileceği bir başka sınıra kadar belirgin ve nettir. Her sınır geçişi beraberinde yeniden var olmayı getireceği için yabancı girdiği her toplumda yeni canavar mitleri ortaya koyar ve her an geldiği yere geri dönebileceği gerçekliği ile yüz yüzedir (!)

Bilindiği üzere mekân ve zamanda ilk kırılma, Graham Bell’in telefonu ile başlamış olsa da TV’nin geniş bir alanda etkisiyle anlamını bulmuş ve internet ile zirve yapmıştı. Küreselleşme kavramı, tam da bu ilk kırılma sürecini ifade eden değişimlerin toplamını anlatır. Mültecilerle yaşanan yeni kırılma dalgası ise Avrupa’da mekânın ve mekânla birlikte tutumların yeniden inşasında önemli dönemeçlerden birisi olmuştur. Geçmişte mültecilik sosyal bir problem iken bugün aynı kavram toplumsal çarpışmaların sancılı bir dışavurumu olarak gözümüze çarpmaktadır. Son dönemlerde Fransa, Hollanda ve Almanya gibi AB’nin çekirdeğini oluşturan ülkelerde yükselen AB karşıtı argümanların kaynağının da büyük ölçüde yeni göçmenlerden (ve önceden gelmiş olan göçmenlerden) duyulan korku olduğunu görmek zor değil (Appadurai, 2017:26). Bauman’ın Avrupa’nın bu ruh haline dönük betimlemesi daha keskin: “*Yaratıklar atık kapımızda ve her sokağa çıktığımızda onlarla karşılaşmak zorundayız*” (Bauman, 2017:36). *Canavar mitlerinin (!)* üretilmesi bu bağlamın farklı bir ifadesidir.

Zengin Ortadoğu ülkelerinin Suriyelilere kapılarını açmaması, Batı’nın Suriyelileri tehlikeli kabul edip Türkiye’de kalmaları için “*maddi destek*” ve “*AB üyeliği*” teklif etmeleri, Avrupa’ya geçmek isteyen sayısız mültecinin Ege Denizi açıklarında ölmeleri sıradan gündemler haline gelmiştir. Avrupa’daki yasal düzenlemeler de sıklıkla göçmen karşıtlığı üzerine kurulmaktadır. Örneğin *The Sun Gazetesi* (İngiltere)’nde Katie Hopkins imzalı bir köşe yazısında Akdeniz’i geçmeye çalışan göçmenlerin teknelerinin savaş helikopterleriyle batırılmasını ve böylelikle Avrupa’ya ulaşmaya çalışanların caydırılması gerekliliği dile getirilmiştir. Hopkins, söz konusu yazısında *mültecileri hamam böceğine benzetiyor ve göçmenleri ülke dışında tutmak için radikal kararlar alınmasından* bahsediyordu.¹ Burada keskin bir şekilde ötekinin tanımlanması söz konusudur. Bauman, ötekinin haşere olarak tanımlanmasının derinlere kök salan korkulara, nefret ve tiksintileri imha operasyonunun hizmetine sunduğundan bahsetmektedir. Fakat aynı zamanda ve daha da önemlisi, böyle bir tanımlama, ötekini, ahlaki hakların artık tamamen görünmez olduğu bir zihinsel uzaklığa hapsediyordu. İnsanlığından koparıлып haşere olarak yeniden tanımlanan öteki, artık ahlaki değerlendirilmeye dahi alınmayan bir nesneye dönüşüyordu (Bauman, 2003:68). Artık dünyanın yeni bir döneme girdiği her yönüyle kendisini aşikâr ediyor. Yerel milliyetçilik, Batı’yı “*nefret*” ve “*öfke*” sarmalının merkezine yerleştirirken belirsizlik söylemleri yerini açıklığa ve aşikârlığa bırakmakta. Giddens’in (2014:160-161) bahsettiği biçimde “*risk iklimi*” aslında her yer ve her şey için geçerlidir. Risk iklimi herkes için rahatsız edicidir ve kimse ondan kaçamaz:

“Bir gün civanın tehlikelerini işittik ve ton balığı konservelerini çöpe atmak için koştuk; ertesi gün uzak durulması gereken besin tereyağıydı; ardından, duvarlardaki kurşun boyları kazıdık. Bugün, tehlike yaygın olarak kullanılan deterjanlarımızdaki fosfatlarda gizlidir; yarın birkaç yıl önce milyonları açlık ve hastalıklardan kurtaran böcek ilaçlarının

¹ Katie Hopkins, “Rescue boats? I’d use gunships to stop migrants”, 17 Apr 2015, <http://www.thesun.co.uk/sol/homepage/suncolumnists/katiehopkins/6414865/Katie-Hopkins-I-would-use-gunships-to-stop-migrants.html>, (13.09.2016).

tehlikelerine parmak basılacaktır. Ölüm, delilik ve kanser tehditleri yediğimiz veya dokunduğumuz her şeyde pusuda yatmaktadır” (Rabinowitch, 1972:5).

1972 yılı ocak ayı içerisinde 28. sayısı yayınlanan “*Bulletin of the Atomic Scientists*”de yer alan makalesinde Rabinowitch özetle içerisine girilen yeni dünyanın kodlarını risk kavramı üzerinden vermişti. Sonraki süreçte tehlikeli sayılacak şeylerin sürekli yer değiştirmesi tecrübe edilecekti. Bu bağlamda tehlikeli kabul edilen GDO’lu gıdalarla mülteciler arasındaki ontolojik ayırım günümüz dünyasında ortadan kalmıştı. Beck’in de ifade ettiği biçimde Bumerang Etkisi, risk toplumunun belirgin temasıdır. Kirlenmiş denizlerden çıkan balık, yalnızca onu yiyenin değil, bilakis tam da bu yüzden, balıkçılıkla geçimini sağlayan çok sayıda insanın da hayatını tehlikeye atmaktadır (Beck, 2011:54). Bunun anlamı yüksek risklerle örülü bir dünyanın varlığıdır. Ozon tabakasının delinmesi ve doğal çevrenin kirlenmesinin sonucu olan küresel ısınmanın bizi hangi tehlikelerle yüz yüze bırakacağı konusunda tahminler yetersiz. İklim değişikliklerinin ya da sel felaketlerinin sonuçlarına dair çıkarımlara da sahip olmak mümkün değil. Günümüzde insanlar artık eşyalarda bulunduğu inanan “ruhlar” ile konuşmuyor, bilakis “radyasyona” maruz kalmakta, “toksinli içerikleri” yutmakta ve “nükleer soykırım” endişelerinden rüyalarında bile kurtulamamaktadır (Beck, 2012: 109). Doğaya yapılan müdahaleler kırım-kongo virüsü, kuş gripi gibi yeni hastalıklar ortaya çıkardı. Kitlese kanser vakalarındaki artışı açıklamakta güçlük çekildiği görülmektedir. Kitle imha silahlarının, nükleer tehlikelerin ve giderek artan yoksullukla gelecekte nasıl yüzleşileceği konusunda da hala fikir birliğine varılmış değil (Esgin, 2013:692).

2. Çalışmanın Yol İzleği: Korkulara Döşenen Kaldırım Taşları²

Korku Kültürü isimli çalışmanın sahibi Frank Furedi korku için şunları yazmıştı: “*Korku beklenmedik ve öngörülemeyen bir durumla karşılaşılın insanın zihnini yoğunlaştırmasını sağlayan bir mekanizmadır*” (Furedi, 2001: 8). Belirsizliğin ortaya çıkmasında korku önemli bir faktördür. İnsan bilmediği şeyden korkar ve kaygı duyar. Ancak buradaki iddia tam tersine belirlilik üzerinden doğan korkular üzerine sosyolojik bir söylem kurmaktır. Bilindiği üzere modern toplumun insana dayattığı yaşam pratiği rasyonellik üzerinden kurduğu kesinlik ve açıklıktır. Belirlilik söyleminin kültürün de baskın bir özelliğine dönüştüğünü söylemek mümkündür. Çünkü kültürün bireyleri ontolojik köklerinden yakaladığı görülmektedir. Kültür, bireyleri sabitlemekte ve hareket etmeleri gereken alanın sınırlarını çizmektedir. Ancak belirsizlik söyleminin yapı ve kültürle ilişkilendirilmesi çalışmanın ilk bölümünde dile getirildiği üzere belirlilik söylemini de gündeme getirmeyi gerektirir. Kültürün bireye sunduğu sabitlikler ve bireyin sınırlarını belirlediği alanlar aynı zamanda belirlilik sunumudur. Belirsizliğin kaybolduğu bir çağda korku söyleminin de buna eklenmesi kaçınılmaz durmaktadır.

Korkuyu anlamak için kültürün insana biçtiği konum çok önemlidir. Ayrıca korkunun bütün insanların bilinçaltında olduğunu iddia ederek Freud’u tersten okumak mümkündür. Korkunun ortaya çıkması ise daha önceden yaşanmış deneyimlerin etkisiyle gerçekleşmektedir. Çünkü daha önceki deneyimler, “*dikkatli ol! Her an başına aynı olay gelebilir*” düşüncesini doğurmaktadır. Aynı deneyimler siyasete taşınıp politize edildiğinde ise küresel korku kültürünün ve güvenlik kaygılarının sürekli gündemde kaldığı görülmektedir. Lucien Febre, bu yüzyılı tanımlarken “*her zaman korku, her yerde korku*” ifadesini kullanmıştı. Bu ifade tersten okunduğunda Febre’nin ifade ettiği bağlamdan daha korkutucu bir niteliğe sahiptir. Bu bağlamda bu dünya, dayanıksız insan ruhu açısından gereğinden fazla “*ürkütücü bir dünya*”dır. Bauman’a göre dünyanın getirdiği tehlikeler

² Bu çalışmanın basit hali **II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda** (18.05.2017-20.05.2017) “**Bir Korku Kültürü Sosyolojisi Denemesi: Korkular, Riskler ve Yabancılar**” başlığıyla sunulmuştur. Bu metin, ilk verilerin genişletilmiş ve hakemlerin önerileri doğrultusunda başlığıyla birlikte güncellenmiş halinden oluşmaktadır.

zayıf insani savunmaların başa çıkamayacağı denli büyüktü. Bu yüzden en büyük korku, yeni ve giderek artan belirsizliğin yol açtığı dehşetti. Belirsizlik, yabancı olarak etiketlenen ötekiyle de ilişkilendirilmekteydi. Bu kişiler, belirsizliğin ortasından bu belirsizliğe neden olan insanlar, cüzzamlılar, hastalık taşıyıcılar ve hırsızlar olarak görülüyordu. İnsan varoluşunun temellerine yöneltilmiş bir tehditti (Bauman, 1996:51). Bunlar aynı zamanda Foucault'ın ifade ettiği bağlamda modern iktidar tarafından kapatılmış varlıklardı (Foucault, 2003: 95-97). Korkunun kendini beslediği yerlerden birisi sanayileşme ve kentleşme sonrası tartışılan Beck'in risk toplumu kavramsallaştırmasıdır. Beck'in risk toplumu çözümlemesinin merkezine yerleştirdiği risk kavramı, "modernliğe özgü açıklayıcı bir kavram" (Beck, 2002:2)'dir. Beck'in diğer bir çalışmasında bu durumu ifade ederken kullandığı betimlemeler modernliğin getirdiği yıkıcı sonuçlardır. Beck'e göre modernleşme sürecinde, yıkıcı güçler giderek daha fazla serbest kalıyor ki, bu güçler insanın hayal gücünü şaşkınlığa uğratan güçlerdir (Beck, 2011:23).

Bu çalışma temelde küreselleşmenin getirdiği risk ve korku kültüründen hareketle tasarlanmıştır. Çalışmanın ilk kısmında risk ve korkular, bunların toplumsal yansımaları ve küresel çapta korkular ve risk kaynakları sosyolojik açıdan değerlendirilerek korkunun sosyolojisi yapılmıştır. Çalışmanın ikinci aşaması ise ana akım medyayı temsil eden Hürriyet Gazetesi'ne yansıyan haberlerin Ocak 2016-Mayıs 2017 tarih aralığında taranmasıyla söylem analizi kullanılan bir saha çerçevesinde yapılmıştır. Tek bir gazetenin seçilmesindeki temel kaygı, derinlemesine bir söylem analizini uzun bir tarih aralığında yapmak olmuştur. Bu bağlamda sağlıkla ve kültürel bağlamla etiketlenen korkular ele alınmıştır. Sağlıkla ilişkili korkular içerisinde küresel hastalık vakaları ve bunların yarattığı toplumsal tutumlar ve yansımalar kullanılmıştır.

Söylemi merkezine yerleştiren çözümleme, etnografya, antropoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji, edebiyat, göstergebilim ile metin ve bağlamın yapılarını, işlevlerini ve süreçlerini sistemli bir şekilde ele alan diğer sosyal bilimlerinden, 1960'larla 1970'ler arasında, disiplinler ötesi bir alan olarak ortaya çıkmıştır (Van Dijk, 2007:164). Van Dijk, metinleri makro ve mikro yapılar olmak üzere iki ana boyutta incelenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Makro yapı incelemesinde önce haber başlıkları, alt başlıklar, haber girişi ve spotlar gibi bölümler tematik açıdan analiz edilir (Van Dijk, 1998: 13-85). İki alt bölümden oluşan şematik analizin ise iki alt ilkinde (Durum) anlatı örgüsü; ikincisinde (Yorum) olayın gerçek kaynakları ve olaya konu olmuş tarafların tepkileri incelenmektedir. Mikro yapı incelemesinde ise Dijk, söylemin dilin birimlerine yansıyan izlerini sürmektedir. Sözcük seçimlerini, cümle yapılarını, cümleler arasında kurulan nedensellik ilişkilerini ise retorikle ilişkilendirmektedir (Van Dijk, 1988, 1985, 2008). Söylem kavramının sosyal bilimlerde kullanılmasının arka planında kuşkusuz Foucault'un yaptığı çalışmalar yer almaktadır. Foucault'a göre (2015:210,314) söylem; tüm dünyayı ve özneleri şekillendiren, ancak sınırları belirlenebilecek olan düşünceler, inanışlar, yargılar, değerler, semboller, kelimeler, harfler, kurumlar, normlar, gelenekler ve dilden oluşan ve içerisinde birçok hiyerarşik yapıyı, güç ilişkisini bulunduran dev bir organizmadır. Foucault'un söyleme yüklediği temel bağlam, onu hakikat, bilgi ve gücü düzenleyici temel bileşen olarak kullanmasıdır. Bilgi, söylemlerin içine kazanmıştır, söylemlerin dışında olmaz. Foucault'un söylem kuramı tarihe bağlıdır; söylem analizi, söylemi esas almakta ve günlük cümlelerin veya metinlerin söylenme bağlamında incelenmesine dayanmaktadır.

Gee (2005:32)'ye göre söylem; sosyal bir kurum olarak kabul gören dilin bireysel kullanım, düşünme, değerlendirme, yorumlama, eylem ve etkileşimlerin uygun zamanda, uygun bağlamda ve uygun araçlarla ifade edilmesi ile oluşmuş dilsel yapılarıdır. Birey söylemlerinde; bir sosyal gruba ya da ağa üyelik, ilgililik, yakınlık ya da karşıtlık, yargılayıcı ya da değerlendirecilik gibi bakış açıları ile kendini konumlandırır. Parker (1992) ise söylemi; birbirleri ile ilişkili metinlerden oluşan, onların üretimi, anlamlandırılması ve yayılması ile bir nesne haline gelen dilsel yapılar olarak görürken, "birbirleri ile ilişkili metinlerden oluşma" şartını ileri sürerek söylemin oluşması için; birçok metnin

Turkish Studies

birleşmesinin ve birbirleri ile ilişkili olmasının gerektiğini belirtmiştir. McCloskey'e (2008) göre ise söylem, bilgi, uygulama, değerlendirme, yargılama ve inançlar ile gerçekliği oluşturarak, dünyanın anlaşılmasını ve algılanmasını sağlamakta ve diğer insanlara yansıtmaktadır. Farklı bakış açılarıyla yapılan tanımlardan hareketle söylemin, dilin bireysel kullanımını yansıtan, kullanıldığı ya da üretildiği bağlamın hem yaratıcısı hem ürünü; sosyal ilişki, sosyal kurum ve ürün olabilen yazılı veya sözlü dilsel ürünler olduğunu söylemek mümkündür (Gür, 2011:190).

Söylem analizi temelde toplumsal alanın gizli anlamlarına odaklanmaktadır. Bu bağlamdan hareketle metnin görünen yüzünden çok, görünmeyen yüzünün ne olduğunu, esas olarak da o metnin yazarının niyetinin çözümü çabasıdır. Bu çaba sadece metnin yapısını ve temellerini açıklama ile sınırlı değildir, bu metni ve onu oluşturan tüm öğeleri ondan bağımsız olarak da ele almayı gerektirmektedir. Başka bir deyişle söylem analizi kelimenin, cümlenin, metnin ötesindeki anlamı aramaktır. Söylem analizi söylemi esas almakta ve günlük cümlelerin veya metinlerin söylenme bağlamında incelenmesine dayanmaktadır. Post-modernizmin bir ürünü olan söylem analizi sosyal psikoloji ve "simge bilim (semiotics)" ekseninde gelişmiştir. Söylem analizi metin veya konuşma biçiminde kullanılan dilin, detaylı olarak analiz edilmesidir. Bu bağlamda, söylem analizi dili inceleyen bir analizdir. Dil, gerçekliği yapılandıran, koruyan ve tekrar yapılandıran bir kavramdır (Akturan ve diğ., 2008:25-29) denilebilir. Eleştirel söylem çözümlemesinde, en güçlü anlam kavramlarından biri imadır. Kelimeler, cümleler ve diğer metinsel açıklamalar, bilginin haberdeki gösteren kavramları ya da önermeleri ima etmektedir. İma ediş, ideolojik etki açısından çok önemlidir (Baş ve Akturan, 2008:31).

Hazırlanmış olan bu çalışmada da söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Söylem analizinde dilin kullanılma biçimleri önemlidir ve analiz için temel olan metindir. Bu analiz, dili bir eylem, iletişim formu, sosyal pratik olarak görme ve yorumlama özelliği taşır (Sözen, 1999:82). Çalışma, kendisine temel metin olarak Hürriyet Gazetesi'ni tercih etmiştir. Gazete taramasında haberler seçilirken "korkuyu çağrıştıran kelimeler" kullanılmıştır. Çalışmada yargısal (amaçlı) örneklem kullanılmıştır. Neuman'a göre (2009) yargısal örnekleme araştırmacı örneklem seçerken bir uzmanın yargısından yararlanarak aklındaki belirli bir amaca yönelik örnek olay seçmektedir. Bu bağlamda çalışmada seçilen temel kategoriler ile kategorileri oluşturan kavramların Türk Dil Kurumu'na ait Büyük Türkçe Sözlük'te karşılık geldikleri temel anlamlar şu şekildedir. Kavramların sözlükte birkaç anlama gelen biçimleri olması sebebiyle anlamların seçilmesinde kavramların sosyal algı ve tutumları yansıtan tanımlamaları tercih edilmiştir.

Tablo 1. Korkuyla İlişkili Kategorik Belirlemeler

Korku	Bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü.
Risk	Zarara uğrama tehlikesi
Şüphe/Kuşku	Bir olguyla ilgili gerçeğin ne olduğunu kestirememekten doğan kararsızlık, kuruntu, işkil, şüphe, acaba.
Tehlike	Büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum, gerçekleşme ihtimali bulunan fakat istenmeyen sakıncalı durum.
Uyarı	Herhangi bir konu, sorun üzerine ilgi çekme, ikaz, ihtar, tembih.
Alarm	Bir uyarıyı, bir tehlikeyi bildirmek için verilen işaret.
Tedirgin	Rahatı, huzuru kaçmış, bizar.
Panik	Ani dehşet duygusu, büyük korku, ürkü.
Endişe	Tasa, kaygı, kuşku, korku
Kaygı	Üzüntü, endişe duyulan düşünce, tasa. Bireylerin toplumsal kümelerin herhangi bir güçlü istek ya da güdülerinin gerçekleşmemesi olasılığı karşısında duydukları tedirginlik.
Dehşet	Bir tehlike veya korkunç bir şey karşısında duyulan ürküntü, yıldı

Turkish Studies

Çalışmanın nihai hedefi, küresel bir risk dünyasında korkuların yarattığı toplumsal etkileri “*yorgun toplumlar*” imgesiyle ilişkilendirerek ortaya koymaktır. Yorgun toplum imajı, günümüz dünyasının Foucault’un aktardığı biçimde kontrol toplumundan yeni bir forma geçişini betimler. Hastanelerin, hapishanelerin, kışlaların ve fabrikaların yerini fitness salonları, bürolardan oluşan gökdelenler, bankalar, havaalanları, alışveriş merkezleri ve gen laboratuvarları aldı. 21.yüzyıl artık bir disiplin toplumu değil, performans toplumdur. Performans toplumunun baş aktörleri depresif ve mağlup olduğunu düşünen insanlardır (Han, 2015:17-18). Kaybetmişlik hissini yükseldiği bu toplum biçiminde gündelik hayattaki çoklu pratiklerin yoğun baskısı altında zihnin tükenmişliği söz konusudur ve geleceğin iyi olacağına duyulan inanç düşüktür. Bu toplumun başlıca göstergeleri bireyin dış çevresinin küresel düzlemde tartışılan çevrenin çöküşü ve hastalıklarla güncellenmiştir. Mülteciler ve onların yarattığı bütün anormallikler de yabancılığın yorduğu toplumsal kaygı biçimlerini yansıtmaktadır. Böylece çalışma hastalıklar, korkular ve yabancılar üzerinden oluşan bir anlatıyla sonlanmıştır. Buradan hareketle bugün dünyanın geldiği noktayı *korku matruşkalarının* elden ele gezdiği bir bağlamda tanımlamak da abartı olmasa gerektir.

3. Sağlıklı Korku(lar)yla İnşa Edilmiş Gündelik Bir Hayat (!)

Parsons kültürün hastalığın doğasını olduğu kadar hastalığın tanımını ve bireylerin hastalığı yaşama biçimlerini de önemli ölçüde belirlediğini ifade etmektedir (Newman, 2013:57). Bunun anlamı sağlık ve hastalığın sosyal yapı içinde meydana geldiği ve onun tarafından şekillendirildiği gerçekliğidir (Mechanic, 1978:26). Kuşkusuz sağlığa bakışın değişmiş olduğuna da dikkat çekmek gerekir. Burada Illich’in (1995:108) aktardığı biçimde ulus devletle birlikte yaşanan toplumsal değişmelere gönderme yapmak da mümkündür. Ulus devletlerle birlikte devletin bireylerin sağlıklarıyla ilgilenmeye başladığı görülür. Hekimler, din adamlarının yerini aldı, toplumun politik dönüşümü sağlığına kavuşabileceği inancı ortaya çıktı. Bu sayede hastalık toplumsal bir konu haline gelmiş, yalnızca hasta olan kişilerin sorunu olmaktan çıkmıştır. Böylece Türkdoğan’ın (1991:4) da dikkat çektiği biçimde hastalık artık kültür kalıplarına göre anlam kazanmaya başlamıştır. Ancak günümüzde küreselleşmenin etkisiyle hastalık gerçekliği küreselleşerek bütün toplulukları ilgilendiren bir durum haline geldi. Anlamlandırmalardaki kültürel farklar da böylece ortadan kalmış oldu. Bu bağlam, bir sonraki adımda salgın hastalıkların dünya çapında yaratacağı etkinin anlamlandırılmasına neden olacaktır. Böylece sağlıkla ilgili yapılan bütün anlamlandırmalarla korkuların belirlediği bir gündelik dilin oluştuğu görülecektir. Gündelik dil içerisinde korkuların sıradanlaşması söz konusu ancak burada ayırt edici olan durum aniden gelen bir hastalığın insanlar tarafından büyük bir panikle yaşanan bir sürece dönüştürülmesidir. Ritzer’in (2011:386) “*sınır tanımayan hastalıkları*” tam olarak bu dilin oluştuğunun birincil ağızdan duyurusuna dönüşmektedir. Sınır tanımamazlık aynı zamanda insanların yer değiştirmesi ile doğrudan ilişkilidir. Küreselleşme, bu sınırsızlık duygusunun daha yoğun yaşanmasına kaynaklık etmektedir.

Çalışmada sağlıkla ilişkili haberler taranırken araştırmanın kapsadığı tarih aralığında seçilmiş kategorilerle bağıntılı 17 adet haber seçilmiştir. Bu haber başlıklarında tespit edilen temel nitelik “*korku*”nun insanlar üzerindeki toplumsal etkisidir. “*Hortlamak*”, “*karantina*”, “*risk*”, “*ciddi bir tehdit*”, “*uyarı*”, “*korku*”, “*panik*” ve “*şüpheli*” bu başlıklarda kullanılan ve korkuyla ilişkilendirilen temel bağlamlardır. Haber metinleri seçilirken korkuyla veya korkuya sebep olan tutumlarla ilişkilendirilebilir haberler seçilmesine özellikle dikkat edilmiştir. Korkular önemsenmiştir; çünkü Furedi’ye (2001) göre hastalıklar söz konusu olduğunda ortak nokta, riskin boyutunun sistematik bir biçimde abartılmasıdır. Bu nedenle üzerinde durulması gereken bir bağlamı oluşturmaktadır.

Tablo 2. Korkular, Endişeler, Kaygılar Bağlamında Seçilmiş Haberler

Tarihi	Haber Başlığı	Haber İçeriği
13.01.2016	H1N1 korkusu acilleri kitledi	"...korku ve paniği ile hastane acillerine koşuyor..."
14.01.2016	İsviçre’de grip alarmı	"...Domuz gribi şüphesi..."
16.01.2016	Gribe karşı savaşa hazır mısınız?	"...memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş durumda..."
20.01.2016	Çocuk Servisleri domuz gribi korkusuyla doldu taşıtı	"...domuz gribi korkusuyla doldu taşıtı..."
11.02.2016	Domuz gribi uyarısı	"...domuz gribi uyarısı..."
09.03.2016	Zika virüsü şu an Türkiye için ciddi bir tehdit değil	"...ciddi bir tehdit..."
18.03.2016	Risk taşıyanların sadece yüzde 10’u grip aşısı oluyor	"...risk taşıyan..."
08.12.2016	Esenyurt Devlet Hastanesi domuz gribi şüphesiyle karantinaya alındı	"...domuz gribi şüphesi karantinası..."
16.12.2016	Zika Virüsü	"...dünyaya korku salan yeni bir virüs hortladı..."

Haber metinlerindeki ortak noktalardan birisi “Domuz Gribi” ile ilgili olmalarıdır. İkincisi ise seçilen metinlerde insanların korkuları ve kaygılar üzerinden giden bir gündelik hayat betimlemesinin olduğu görülmektedir. Örneğin “Zika Virüsü” haberi verilirken metin de “kuş gribi, domuz gribi, ebola derken geçmiş olsun dünyaya korku salan yeni bir virüs daha hortladı. İsmi de Zika virüsü” ifadesine rastlanmıştır. Kuşkusuz haberin içeriğinde “risk” ifadesinin de çok sık kullanıldığı görülmüştür. Risk ile korkunun yan yana getirilmesi, metnin gücünü artırmakta ve toplumsal alandaki korkunun derecesini eksiltmekte ya da artırmaktadır. Benzer şekilde metinde özellikle “hortlamak” fiilinin kullanılması, insanların oldukça eski ve ilkel bir korkusuna ait yerin kullanılması anlamına gelmektedir. Hortlamak kelimesinin kullanılması, hastalık virüslerinin kendilerini güncelleyen taraflarına gönderme yapmak içindir. Burada bahse konu olan durum onların, “mutlak öldürülebilir değil, aksine mutlak öldürülemez” oluşlarıdır. Onlar “adeta birer hortlaktır” (Han, 2015:33). Ölenin dirilmesi üzerinden hortlamak ile kurulan ilgi, domuz gribine neden olan virüslerin tedavisinden sonra kendilerini uygun ortamda yeniden diriltmeleriyle ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamdan hareketle hastalıklarda sürekli bir evrimin ve direncin söz konusu olduğunu ileri sürmek mümkündür. Bundan ötürüdür ki hastalığa ne kadar müdahale edilse de virüs tam olarak ortadan kaybolmuyor ve yeniden gündeme geliyor. Virüsler, yeni şartlara ve mekanlara göre şekil değiştirip hareket ederken, insanlar açısından da tehlikenin şiddetini artırmakta, riskin boyutunu değiştirmektedir. Bu durumda korkular, olası virüs salgını riski etrafında hem üretilmesi hem de tüketilmesidir. Haberlerde dikkat çeken “acillerin kitlenmesi” ifadesi de sıklıkla korkunun derecesini göstermesi bakımından önemlidir. Hastalığa yakalanma korkusuyla gelen insanların “...domuz gribi oldum, öleceğim” ifadesini kullanmaları grip sonrası oluşan korkunun derecesini yansıtmaktadır. Aynı haber metninde “risk” ifadesinin de sıkça kullanıldığı görülmüştür. Özellikle hastalığın ilerleme ve gerileme seviyesine göre insanların belli risk gruplarına ayrılması söz konudur. Bu gündelik hayat içerisinde tıp doktorlarının kurduğu önemli otorite alanlarından birisidir. Çünkü sürekli hastalığa yakalanma riskine karşı insanları uyarır: *Dikkat Ölüm Tehlikesi!*

Turkish Studies

Tablo 3. Korkular, Endişeler, Kaygılar Bağlamında Seçilmiş Haberler

Tarihi	Haber Başlığı	Haber İçeriği
04.01.2016	Domuz gribi paniği sürüyor	"...domuz gribi taşıdığı şüphesi..."
05.01.2016	Üniversite hastanesinde domuz gribi paniği	"...gelen bir hastanın domuz gribi olabileceği şüphesi nedeniyle acil servis boşaltıldı..."
08.01.2016	Kastamonu'da domuz gribi şüphesi	"...domuz gribi şüphesine rastlandı..."
11.01.2016	Domuz gribinden nasıl korunulur?	"...son zamanlarda ülkemizde etkili olan domuz gribi virüsü herkesi tedirgin etti..."
11.01.2016	Domuz gribi korkusu, çocuk acil servilerini patlattı	"...domuz gribi Türkiye'yi kasıp kavururken ve ölümler yaşanırken bu endişeyi yaşayan..."
12.01.2016	Aydın'da tedirgin eden şüphe	"...her gün hastanelere gribal enfeksiyon şikayetiyle yüzlerce kişi başvuru yaparken..."
12.01.2016	Domuz gribine maskeli önlem	"...son zamanlarda artan domuz gribi ve mers virüsüne karşı alınan tedbirler de artırıldı..."
15.01.2016	Domuz gribine karşı mobil uygulama	"...özellikle sonbahar ve kış aylarında ortaya çıkan ölümcül hastalığa teknoloji dünyasından da yoğun ilgi var..."

Haber metinlerinde panik olma halinin en sık karşımıza çıkan insan davranışı olduğu görülür. Panik, aniden gelişen bir korkunun bireyin bütün davranışlarına hâkim oluşudur. Çoğunlukla ne yapılacağı ile ilgili herhangi bir fikrinin olmaması durumuyla ilişkilidir. Panik hali, korkuyor olmayı sürekli besleyen bir damardır. Panik halini şüphe, şüpheyi ise sıklıkla tedirgin olma hali takip etmektedir. Korkunun sarmaladığı böylesi bir gündelik hayatta uzmanlar önemli bir konuma yükselmektedir. Bunun anlamı "*risklerin bilimsel açıdan kabul edilmediği sürece var olmadıkları*" varsayımdır. Beck devamında bu varsayımı şu şekilde temellendirmektedir: "*Bilimsel yargının hakikat üzerindeki tekeli, mağdurları haklarını anlamak için, bilimsel analizin tüm yöntemlerini ve araçlarını kullanmaya mecbur eder*" (Beck, 2011:107-108). Böylece uzmanların görüşleri değer kazanmakla birlikte bilgilendirmelerin derecesi de insanlar için hayati önemde olmuştur. Bilginin derecesi korkunun yönünü de belirleyen temel araçlardan birisi haline gelmiştir. Çünkü korkular karmaşıklaştı ve farklı iktidar odaklarının kontrolüne geçti. İstenildiği zaman bitirilebilir ve istenildiği zaman da yeniden hortlatılabilir. Politik ekonomik yaklaşım modern tıpta tıp profesyonellerinin yaratmış olduğu fiziksel ve sosyal olumsuz etkileri ve tıbbın bir sosyal kontrol aracı olmasını eleştirmektedir (Lupton, 2003:8-9). Burada hortlatılan hastalıklar, ekonomik sistemle paralel düşünülmektedir. Bu değerlendirmeye göre hastalık, kapitalist sistem tarafından ekonomik çıkarlar söz konusu olduğu için üretilen bir gerçekliktir. Marksist yaklaşımda tıp hizmetlerinin kapitalist toplumlarda anahtar role sahip olduğu varsayılmaktadır (White, 2002:7). Örneklendirme olması bakımından Akbal'ın (2016:284) domuz gribi ile ilgili haber metinlerini incelediği çalışmasında "*hijyen pazarına grip dopingi*" başlıklı haberin yorumlamasında benzer noktalara dikkat çekmiştir. Gribin jeller, sabunlar, maskeler ve özel kıyafetlere kadar birçok ekonomik sektöre canlılık getirdiği vurgulanırken, aşı tartışmalarıyla birlikte ilaç firmalarının karlarını artırdıkları da gündem olmuştur.

Turkish Studies

Haber metinlerinin içeriğinde kullanılan dilde beliren kavramsal şema doğrudan bunu yansıtmaktadır. Örneğin domuz gribi şüphesiyle hastaneye gelen kişi, bir anlık değerlendirmeye karantinaya alınabilir. Karantina sıkı bir denetim ve kontroldür. Denetim uzmanlarca ve uzmanları destekleyen teknolojik araçlarla yapılır. Karantina söz konusu olduğunda Ortaçağ Avrupası'na geri dönülür. Vebanın (Kara Ölüm) sarmaladığı bir coğrafyada karantina, hastalıklı insanlarla sağlıklı insanlar arasında örülen biçimsel duvarlardı. Bu duvarları Genç (2011:129-130) araştırmasında farklı biçimselliklerle aktarmıştır. Örneğin, hastalığın yayılma sebebi olarak en çok kötü hava dikkate alındığında bu havanın etkilerini yok etmek için güzel kokulu çiçek demetleri taşımak ilk korunma biçimlerinden birisidir. Hastalıktan korunmak için tuhaf maskeler takmak ve özel dualar etmek de başka bir yöntemdi. Farklı bir duvar örme biçimi hasta halkın varlığını dışarıdakilere belli etmek için kiliselerin çan kulelerine siyah bayraklar asmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Cesetlerden kurtulmak için hızlı ve güvenilir yöntemler geliştirildi. Örneğin, cesetler evlerin kapılarına bırakılmakta ve görevliler tarafından toplanarak büyük yük arabalarıyla uzağa götürülmektedir. Veba doktorları biçiminde mesleki bir form karşımıza çıkmıştır. Genç, bu doktorlarla ilgili aktarımında genelde maskeler kullandıklarını, gömlek ve eldivenin önemli bir koruyucu zırh olduğunu belirtmiştir. Ayrıca tarçın ve bitkilerle ıslatılmış burun torbaları takmaktadırlar. Karantina, Floransalılar tarafından hastalık bulaşan kişilerin bir yere kapatılarak diğerlerinin hastalanmasını önlemek amacıyla yaptıkları bir pratik olarak doğmuştur ve günümüzde en sık kullanılan duvar örme biçimidir. Latour'un (2017:104) bir yazısında "*geçit vermez sınırlar dikelim de istiladan kurtulalım*" benzetmesinin bu bağlamla ilişkilendirilmesi mümkündür. Şimdilerde de benzer şekilde hastalıklı insanlarla sağlıklı insanlar arasında koyulan duvarlar ön plana çıkmaktadır. Duvarlar fiziksel anlamıyla karantinanın yeniden toplumsal alandaki korkuları düzene sokan bir araç olarak geri çağrıldığını göstermektedir. Hastalıklardan korunmak için kullanılan her türlü nesne ve araç korkunun göstergeleri olmuştur. Maskeler, hijyenik jeller veya eldivenler sınırların göstergelerine dönüşmüştür. Hastalıklar bir defa tespit edildiğinde "*hastanenin acil bölümü karantinaya*" alınır ve "*güvenlik şeridiyle kapatılan acil bölüme kimse yaklaştırılmaz.*" Maskeler ise burada devreye girer ve "*domuz gribi şüphesi nedeniyle hastane görevlilerinin maske*" taktığı görülür. İnsanlar arasındaki ikili ayırım da buradadır ve "*acil bölüme tedavi için gelen hastalar geri gönderilir.*"

Bu bağlamdan hareketle gösteri toplumu fikrine gönderme yapmak yerindedir, çünkü korku artık sahnede görsel bir figür olarak "*ölüm dansı*" yapmaya başlamıştır.³ Ona eşlik eden birtakım metalar da söz konusudur: *Hijyenik jeller, maskeler, aşular*. Gösteri, "*artık toplumsal yaşamı tümüyle işgal etmeyi başardığı andır*" (Debora, 1996:27). Kendisini tehdit altına hissettiğinde hastanelere "*hücum etmek*" de aynı şekilde bireylerin kendi iradeleriyle iktidarlara teslimiyetini akla getirir. İktidara teslimiyet, bir taraftan Parsons'un sağlık ve hastalık sistemiyle ilgili çözümlerinde yer alan "*hasta rolü*" kavramıyla ilişkilidir (Turner, 1990:11). Hasta rolünde beklentilerin karşılanması önemlidir. Bunun anlamı hastadan belli davranışları yerine getirmesi beklenir, eğer getirmezse ortada problem var demektir (Cirhinlioğlu, 2001:60-61). İktidara teslimiyet, hastanenin kurumsallaşmasına da anlam kazandırır. Hastane, White (2002:8)'in aktarımıyla modern toplumlarda bireylerin rollerindeki sapmaları kontrol etmede temel bir kuruma dönüşmüştür. Her ne kadar Parsons'un hastalığa yüklediği anlam, toplumsal dengenin sağlanması bağlamında düşünülmüş olsa da günümüzde hastalıklar bedene verdiği kalıcı hasarlar veya ölüme neden olma riskleri bağlamında değerlendirilmektedir. Çünkü bugün içerisinde yaşadığımız sağlık

³ "Ortaçağ Avrupası'nda ve XIV. ve XV. yüzyılda, özellikle 1350 ve 1500 yılları arasında -ölüm dansı- "dance macabre" ve- ölüm maskesi- "masque mortuaire" ölümlerle ilgili heykeller ve mumyalar insanların uğraşı durumundadır. Şöyle ki "Rappel-toi la mort" – ölümü hatırla- deyimini kafalara kazınmış gibidir." Bkz. Mustafa Kol, "Ortaçağ'da Lirik ve Modern Bir Şair: François Villon", Folklor/Edebiyat, Cilt:20, Sayı:77, 2014/1, (ss.237-247), s.243; Adem Sağır, Ölüm Sosyolojisi, Phoenix Yayınları, Ankara, 2017, s.133.

sistemi, hastalıktan arınma isteğini aynı zamanda korkudan arınmayla özdeşleştiren bir paralelde kurmaktadır. Burada kuşkusuz akla gelen en temel korku ölüm korkusudur. Ölüm korkusu insanların en arkaik geçmişine gönderme yapan olgusal bir gerçekliktir.

Hastalıkların salgına dönüşüyor olması korkuları küreselleştirmiştir. Kuşkusuz ulaşım teknolojilerinin varlığı, insanların hızlı bir şekilde seyahat edebilme şansları ve dünya nüfusunun gittikçe artan sayısı salgın ağını genişletiyor. Farklı bir ifadesiyle insanlarla birlikte “*dolaşıma çıkan ve dünyanın her yerini istila eden mikroplarla*” (Ritzer, 2011:386) karşı karşıyayız. Ekonomik bakımdan gelişmişlik seviyesi de salgın hastalıkların yoğunluğunu ve etkili olacağı alanın varlığını belirlemektedir. Böylece risk, geri kalmış bölgelerin tam olarak kendisidir. Beck’in (2011:47) risk toplumu çözümlenmesinde bu durumun betimlemesi karşımıza çıkmaktadır. Risk toplumunda *servet tepede birikir, riskler ise dipte*. Beck, yoksulluğun güvenlikten yoksun olmayı ve sakınılması elzem olan risk bolluğunu kendisine çektiğinden bahsetmektedir. Yoksulluk hiyerarşiktir, kirli hava tabakası demokratiktir. Modernleşmeyle birlikte risklerin artmasıyla- doğanın, sağlığın, beslenmenin vs. tehdit edilmesiyle- sosyal ayrımlar ve sınırlar göreceleştirdi (Beck, 2014: 49). Havadaki, sudaki ve topraktaki çeşitli zararlı maddelere sürekli maruz kalan yerler, bilhassa sanayi üretim merkezlerinin yakınlardaki düşük gelirlere yönelik ucuz yerleşim alanlarıdır. Aynı çalışmasının başka bir yerinde ifade ettiği gibi “*dünya risk toplumu proletaryası, Üçüncü Dünya’nın sanayi merkezlerindeki bacaların altına, rafinelerin ve kimya fabrikalarının yanına yerleşiyor*” (Beck, 2011:58). Korku, risklere maruz kalma ihtimali yüksek bu bölgelerde yaşayan insanların gündelik hayatlarındaki rutin bir bekleyiştir. Farklı bir bağlamıyla ifade edilecek olursa kontrol edilebilir korkuların üretilmesi de bu döneme has bir durumdur. Korkunun basit ve sade doğası hem modern dönemde hem de modern sonrası dönemde bozuldu. Bauman’ın (2017:31) ifadesiyle “*hayatlarımız üzerindeki kontrolümüzün gitgide azaldığını hissediyoruz-kim olduğunu bilmediğimiz, bizim ihtiyaçlarımızı önemsemeyen, hatta belki düpedüz hasmane ve zalim oyuncularca oynanan bir satranç maçında ileri geri hareket ettirilen, onların hedefleri uğruna rahatça harcanabilecek piyonlara*” dönüştük.

Kitle iletişim araçları korkunun yönünü belirlediği gibi şiddetini belirlememekte, ancak onu sıradanlaştırmaktadır. Bugün hastalığın salgınlık ve bulaşıcılık üzerine kurduğu korku söylemi, ertesi gün yerini bombaların patlama ihtimalinin yarattığı tedirginliğe bırakmakta. Küresel endüstrinin bu gündemden bağımsız olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Hastalık üzerinden yürütülen korkular bir anda aşımın veya tedavilerin değerinin yükselmesine kaynaklık etmektedir. Çünkü hastalık üzerinden yüceltilen korkular sağlığın endüstrileşmesine yol açmaktadır. Bombaların patlama ihtimalleri insanlarda kamusal alana çıkma korkusu yaratırken bu sefer de birey için gündelik hayat içerisinde rahat dolaşabilme özgürlüğüne sahip olmanın değeri yükselmektedir. Ama hastalığa sebep olan virüslerin kendisini güncellemesi gibi terör eylemlerinin de kendilerini güncelledikleri görülmektedir. Artık sadece bombalar patlamamakta, arabalar kalabalıkların üzerine sürülmekte ya da eline bıçağını alan terörist sağa sola rasgele saldırmaktadır. İnsanlar böylece kabile zamanlarına kendi yarattıkları makinelerle geri döndüler. Bu bağlam, çalışmanın en başında ifade edilen arkaik dönemlere dönüşün belirgin örneklerinden birisidir. Çünkü “*makinelere inanmak*” insanlar için en büyük tehditlerden birisiydi (Postman, 2009:41). Arkaik dönemlere geri dönüş, insanların katılıklara yeniden sarılışının ifadesidir. Tehlikeyi sezip tedirgin olan bireyler, korunmak için duvarlara sarılıyorlar. Avrupa’nın mültecilerden korunmak için ördüğü duvarlar tam olarak bu durumu yansıtmaktadır. Bıçağa ya da arabalara saldıran öznenin ruh hali de benzer katılıklara geri dönüşün bir ifadesidir. O da saldırmak için harekete geçmektedir. Dolayısıyla korkuların ortadan bölüdüğü dünya artık iki kutupludur: Oradakiler ve buradakiler. Orada olmak duvarın dışında olmayı, buradalık ise yakınlığı temsil etmektedir.

Turkish Studies

Haber metinlerinde yer alan “*ciddi bir tehdit*” gibi kullanımlar aynı zamanda korkunun derecesini belirlemektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde metinlerde karşımıza çıkan tehditlerin ve risklerin seviyesini kavramların bir yerlerine eklenen sıfatlar şekillendirmektedir. Ayrıca haberlerin sunum biçimlerinde iklim değişiklikleriyle hastalıklar arasında kurulan ilişki de önemli bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekolojik korkular, bu bağlamda insanların hastalıklarla ilgili ürettikleri korkulara eşlik etmektedir. Hastalıklarda bireyi tanımlayan temel bağlam risk taşımaktır. Risk taşımak karantinaya alınmanın da sebebidir. Hastalığa yakalanılmasa da hastalık dışında kalan bireylerin de “*risk grubundakiler*” ve “*risk grubunda olmayanlar*” şeklinde hastalığa göre sınıflandırıldığı görülmektedir. Haber metinlerinde yapılan ayırım üzerinden korkunun kurulmasında iki kavramsal ölçüt kullanılıyor: “...*her ikisi de risk grubundakilerde ölüme neden olabiliyor, risk grubunda olmayanları ise adeta paçavraya çeviriyor*” (Bu yılki grip virüsü çok inatçı çıktı, Hürriyet, 19.02.2016). Kuşkusuz hastalıkların kitle iletişim araçlarıyla birlikte görselleştirilmesi de korkuların seviyesini artırmaktadır. İnsanların kolayca bilgiye ulaştığı günümüzde internet teknolojisi, insanların bireysel olarak kendi kendilerine teşhis koydukları bir sonuca yol açtı. Yüksek ateşe yakalanıldığında internette arama motoruna hissettiği belirtileri yazan insan, bir sonraki adımda hastalığına teşhis koymaktadır. Teşhis koyma aynı zamanda kişinin korkularına meşru bir zemin aradığı duygusal süreçlerin de bir sonudur. Salgın hastalıkların ya da grip vakalarının kitle iletişim araçlarında sıkça yer tuttuğu dönemlerde bireylerin teşhis koyma takıntıları daha yoğun bir hal almaktadır. Hastaneye gitme ve herhangi bir doktora görünme ise en son aşamada korkulardan arınmak için başvuru olan bir yöntem dönüşmektedir.

Arınma talebinin kentlerde daha görünür olduğunu ileri sürmek mümkündür. Hastalıkların yayılmasının kolaylığı ve kent mekanlarının insanların kalabalık olarak daha sık ilişkiler kurmaya dönüklüğü arınmanın görünürlüğünün meşruiyetine zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın önemli iddialarından birisi de kentte yaşanan korkularla kent dışında (köy, kasaba, taşra) karşılaşılan korkular arasında nitelik ve nicelik farkı olmasının kabulüdür. Salgın hastalıkların kentteki görünürlüğüne örnek olarak seçilen haberlerin içeriğinde de sıklıkla karşılaşmıştır. Kent içi alanlarda maskelerle dolaşmak basit bir örnektir, taşrada maskeyle dolaşmaya varacak bir pratikle karşılaşılmaz. Temizlik jellerindeki tüketimin artışı da bir diğer örnektir. Hastalıklara karşı dezenfekte edilmiş mekân tasarımı bir başka örnektir. Özellikle insanların yoğun bir şekilde kullandığı kamusal alanların yerel yönetimler ya da ilgili bakanlıklar tarafından “*hastalığa karşı tedbir amaçlı dezenfekte*” edilmişliği görülmektedir. Burada altı çizilesi başka bir nokta ile karşılaşılır. Dezenfekte işlemleri “*özel kimyasallarla ve cihazlar kullanılarak*” yapılmaktadır. Burada bireylerin maruz kaldığı yeni bir tehlike var. İnsanların topluca hareket ettikleri alanlara müdahale söz konusudur. Gündelik hayatın hastalıklardan arındırılması çabası, bir adım sonra kullanılan kimyasalların ve cihazların insana vereceği olası etkiyi akla getirmektedir. Benzer bir etki de bilgi teknolojilerinin herkesi kendisinin uzmanı yapmaya zorladığı ya da imkân tanıdığı sanal alanda karşımıza çıkmaktadır. 11-18 Ocak 2016 tarihleri arasında Google arama motorunda “*arama trendleri*”ne bakıldığında “*domuz gribi belirtisi*” ifadesine rastlanılır. Arama trendleri, insanların en çok ilgisini çeken ve belli bir dönem içerisinde yapılan aramalarda popülerliği belirgin bir şekilde artış gösteren konuları karşılamaktadır. İnternet, herkese kendi çapında bir kendinin uzmanı olma imkânı verirken, aynı zamanda kendi uzmanlarını yaratmaktadır. Özellikle sağlık konusunda korkuların ve kaygıların yoğun bir şekilde internet ortamında arandığı ve kendi kendine teşhis koyan simülatif sağlıklı (!) bireyler ortaya çıkarmaktadır. Örneğin haberlerin birisinde karşımıza çıkan başlık “*Domuz Gribi Belirtisi! Domuz gribi testi nasıl yapılır?*” (18.01.2017, Hürriyet Gazetesi) şeklindedir. Metin içerisinde “*büyük bir tehlike*” olduğu varsayılan “*domuz gribi*”nin vatandaşları “*tedirgin ettiği*”nden bahsedilirken, metnin devamında “*belirtileri nelerdir?*”, “*domuz gribi nasıl bulaşır?*”, “*Domuz gribinden korunma yolları nelerdir?*” ve “*tedavi yolları nelerdir?*” soruları sorulmakta, böylece okuyucuların griple ilgili “*merak ettikleri*” sunulmaktadır.

Turkish Studies

Ancak bilgi teknolojilerinin hayatı kolaylaştırdığı bağlamlar da mevcuttur. Domuz gribi uygulamasına ilişkin haberin söylem metninde bu bağlamı bulmak mümkündür. Griple ilgili son dakika bilgilerini uygulamadan takip etmek olası olduğu gibi “*Healthmap: Outbreaks Near Me*” uygulamanın adı olarak göze çarpmaktadır. Haberde kullanılan söylem biçimi “...bulaştığı birçok insanın ölümüne yol açıyor. Özellikle Sonbahar ve Kış aylarında ortaya çıkan ölümcül hastalığa teknoloji dünyasından da yoğun ilgi var” (Domuz Gribi’ne karşı mobil uygulama, 15.01.2017, Hürriyet Gazetesi) şeklinde karşımıza çıkmıştır:

Hastalığın hangi bölgelerde olduğu, hangi yaşlarda görüldüğü, anlık olarak domuz gribine yakalanan ve bu hastalıktan dolayı hayatını kaybeden insanları bildiren bir mobil uygulama geliştirildi. Kullanıcılara büyük kolaylık sağlayan Domuz Gribi mobil uygulaması ile kullanıcılar o anda buldukları bölgede yaşanan domuz gribi vakalarını, domuz gribi ile ilgili son dakika bilgilerini akıllı telefon veya tabletleri üzerinden öğrenebiliyorlar. Boston Children’s Hospital tarafından domuz gribi konusunda insanları daha fazla bilgilendirmek ve gerekli önlemlerin alınması amacıyla geliştirilen “Healthmap: Outbreaks Near Me” isimli mobil uygulama Android ve IOS platformunda yerini aldı. Uygulama sayesinde bulunduğunuz konumda interaktif domuz gribi haritası yardımı ile domuz gribi vakalarının olup olmadığını mobil cihazınızdan hızlı bir şekilde öğrenebilirsiniz (Domuz Gribi’ne karşı mobil uygulama, 15.01.2017, Hürriyet Gazetesi)

Kuşkusuz burada sağlıkla ilgili taramalarda Domuz gribinin kullanılabilir olması yakın zamana ait bir hastalık olması nedeniyledir. Daha önceki dönemlere bakıldığında sağlıkla ilgili korkularda “*Kuş Gribi*”nin de önemli bir olgu olduğu görülmektedir. Kuş gribiyle ilgili yakın dönem haberlerde benzer şekilde “*korku, panik, endişe, kaygı, korunma*” ve “*şüph*e” kavramlarının dikkat çektiği tespit edilmiştir.

Tablo 4. Korkular, Endişeler, Kaygılar Bağlamında Seçilmiş Haberler

Tarihi	Haber Başlığı	Haber İçeriği
30.11.2016	İran’da kuş gribi alarmı	“...4 çiftlikte kuş gribine rastlanması nedeniyle 513 binin üzerinde tavuğun itlaf edildiğini bildirdi...”
05.12.2016	Fransa’da kuş gribi paniği	“...kuş gribi olarak bilinen HSN1 virüsü taşıdıkları gerekçesiyle binlerce ördek itlaf edildi...”
17.12.2016	İngiltere’de kuş gribi	“...alanın yasaklı bölge ilan edildiğini duyuran...virüsün son yıllarda endişe yaratan ve insan ölümlerine yol açan HSN1 türevi olmadığını vurguladı...”
06.1.2017	Fransa’da 1 milyon kuş ve ördek imha edilecek	“...kuş gribi tehlikesine karşı çiftliklerde yetiştirilen yaklaşık 1 milyon ördek ve kazın imha edilmesi kararlaştırıldı...”
15.2.2017	Fransa’da 3 milyon 300 bin kümes hayvanı itlaf edildi	“...tespit edilen vakaların artması yüzünden imha edilecek hayvan sayısı önümüzdeki günlerde büyük ihtimalle daha da artacak denildi...”
25.2.2017	İspanya’da kuş gribi alarmı	“...kuş gribine karşı alınan önlemler çerçevesinde son iki günde yaklaşık 25 bin ördeğin itlaf edildiği açıklandı...”
27.4.2017	Niğde’de kuş gribi şüphesi	“...yetkililer, kuş gribi şüphesine karşı beldede (Sazlıca) önlemlerin alındığını bildirdi...”
27.4.2017	Kuş gribi rastlanan köy karantinada	“...kuş gribi nedeniyle karantinaya alınarak, sağlık ekipleri tarafından köy halkına virüsten koruyucu ilaç dağıtıldı...”

Tabloya bakıldığında kullanılan ifadelerin daha önceki haberlerde de rastlanıldığı gibi “*korku*”, “*endişe*” ve “*panik*” durumlarını akla getirecek söylemlerden örül olduğu görülmektedir.

Turkish Studies

Yasaklamak, itlaf etmek, önlem almak, alarm vermek ya da ilaç dağıtmak bu söylemleri kuran temel bileşenlerdir. Yasaklamak, bir şeyin yapılmamasını buyurmak veya istemek anlamında düşünüldüğünde akla, bireye zarar verecek bir durumun varlığını getirmektedir. Kuşkusuz korkuların bir dış bağlamı olarak karşımıza çıkan karantinaya almak söylemi de kendi içerisinde yasaklama ifadesini içermektedir. Bu nedenle karantina bir yasaklama biçimidir ancak yasaklamadan çok daha öte alınan tedbirlerin ifadesidir. Tedbir almak, haber metinlerinde karşımıza çıkan önlem almak ifadesiyle aynı anlama gelmektedir. Kötü veya yanlış bir şeyi önleyecek yol anlamına gelen önlem ifadesinin, bu bakımdan söylemlerde kullanıyor olması önemlidir. Çünkü önlem almak, aynı zamanda bireyin korunması amacını kendi içerisinde taşımaktadır. Korunmak, bir tehdit karşısında bireysel ya da toplumsal bir konulanmadır. Bu nedenle ortada mutlaka bireyi tehdit edebilecek bir korku kaynağının varlığını akla getirmektedir. İtlaf, korku olasılığını taşıyan kaynakların ortadan kaldırılmasıdır. Haber söylemlerinde hayvanların itlaf edilmesi, bu bağlamda bireyi koruyacak tedbirler olması bakımından dikkat çekmektedir. İtlaf, öldürme, yok etme veya telef etmedir. İnsanın en temel korkularından birisi olan ölüm, korkudan kurtuluşun bir aracı olarak karşısındaki başka bir canlı üzerinde itlafa dönüşmektedir. Kendi hemcinsini vebaya ya da benzeri bir hastalığa yakalandığında yalnız bırakan ya da tecrit eden birey, diğer varlıklar için öldürme eylemini varlığının bir kurtuluşu ya da ruhunun huzura erişi olarak görmektedir. Ancak bu öldürme eylemini, kendisini adına sistem araçları yapmaktadır. Burada sistemin merkezinde sağlık kurumları yer almaktadır. Çünkü sağlık sisteminin görevi “*topluma gündelik hayat içerisinde elverişli bir yaşam mekânı sağlamakla*” (Öztek, 2001:315) eşdeğerdir.

4. Ekolojik Korkularla Gündelik Hayata Gelecek Projeksiyonu Atfetmek (!)

Sağlık üzerinden yürüten tartışmalar, korkuların türediği baskın bir söylem alanı olmakla birlikte ekolojik tartışmalar da korku gündemini besleyen temel kaynaktır. Ekolojik korkular da sağlık gibi makro düzeyde bütün toplulukları karşılıklı olarak etkileyen parçalardan oluşmaktadır. Kimyasal sızıntılar, küresel ısınma, iklim değişiklikleri, nükleer tehditler, yeraltı su kaynaklarının azalması, ormanların yok olması veya buzulların erimesi gibi birçok çevresel faktör, toplumların üzerinde bir baskı aracı olarak duran küresel problemlerdir. Sağlık, doğrudan bedene müdahil olduğundan, çevresel problemlerin ise zamana yayılmış bir süreçte insanların hayatlarını etkiliyor olması, tartışmalarda ekolojik korkuların biraz daha arka planda kalmasına ortam hazırlayabilmektedir. Kuşkusuz burada çevreye yaklaşım paradigmasının değişmesinin de belirleyici bir faktör olduğunu eklemek gerekir. Doğayla iç içe geçen yaşam, bir şekilde insanın doğaya ayak uydurduğu ve onunla uyumlu bir birliktelik şeklinde yaşadığı gündelik hayatı gerektiriyordu. Geleneksel ve kabile topluluklarında bu durumun izlerini sürmek mümkündür. Doğayla iç içe geçmiş yaşam, aynı zamanda gündelik hayatın nesnel bilgilerden oluşan ekolojik bir kozayla örülü olduğunu göstermektedir. Ekolojik koza, bireylerin gündelik hayatlarında kendilerini güvende hissettikleri ekolojik bilgiye sahip oluşlarına gönderme yapmaktadır. Ekolojik bilgide gözlem temel bir araç olmakla birlikte elde edilen verilerle yorumlamanın aynı paralelde yapıldığı görülmektedir. Ancak sanayileşmeyle birlikte doğanın kendi başına bir değer olduğu algısının yıkıldığı gözlemlenmektedir. Artık insanın doğayla uyumlu yaşaması değil, doğanın insanın gündelik hayatına uydurulması gerektiği şeklinde bir pratiğin belirdiği görülmektedir. Bauman’ın Collins’ten (1989) aktardığı biçimde doğaya bakışın değişmesi düzen ve akış kavramları arasındaki ilişkisellikte gerçekleşmiştir. Hobbes’in doğal olanı adlandırdığı çerçeve “*akış halinde olan bir dünya*”ydı, doğal olanın zapt edilebilmesi için düzen yaratılmalıydı. Düzen bu yönüyle doğal değil yapay bir şey olarak algılanmaya başlıyordu. Yani düzen açıkça siyasal ve toplumsal bir yaratımın kendisiydi. Bauman’ın vurguladığı biçimde düzen bir iktidar meselesi olmuştu; iktidar da bir irade, güç ve hesaplama meselesi (Bauman, 2003:14-15). Bir iktidar biçimi olarak modern bilim de “*güçlü ve karşı konulmaz bir tutkudan, Doğa’yı fethetme ve onu insan gereksinimlerine tabi kılma tutkusundan*” (Bauman, 2003:57) doğmuştu. Tuna (2001:232)’nin ifade ettiği biçim ise doğanın

Turkish Studies

artık kendi başına bir değer olmadığı iddiasıyla aynı merkezde birleşiyordu. Doğa, ekonomik refaha ulaşabilmek için sınır tanımadan kullanılabilir ve sömürülecek bir ekonomik meta olarak algılanmaya başlanmıştır. Benzer şekilde ekolojik kozanın çatırdadığı ve ekolojik bilgiden bir kopuşun gerçekleştiği görülmektedir. Doğadan uzaklaşma, yabancılaşma ve ekolojik yıkım gibi olumsuz toplumsal sonuçların, bu kozanın çözülüşüyle birlikte peşi sıra gelmesine kaynaklık etmiştir (Öztunalı Kayır, 2003:61). Bu durum modern Avrupa'nın tarihi boyunca çevreyle ilgili tartışmaları sürekli gündemde tutmuştur. Çevre sosyolojisi çalışmalarının da bu bağlamdan beslendiği görülmektedir (Çımrın, 2014).

Modernizm eleştirilerinde temel çıkış noktalarından birisi de modernizmin insana yaşayabileceği bir çevre bırakmadığı, aksine atıklardan örülü bir gündelik hayat bıraktığı varsayımı olmuştur. Kuşkusuz bu varsayımın arka planında gündelik hayatın “bir atık” olarak anlaşılmasına giden sürece gönderme yapmak gerekir. Bauman gündelik hayattaki atıkların moderne uymayan anormallikler olduğuna dikkat çekmektedir. Çünkü “modern aklın egemenliği, tanımlama ve tanımları sabitleme iktidarı olduğu için, kesin bir tayinden kaçan her şey bir anormalliktir, bir meydan okumadır” (Bauman, 2008:19). Atık kavramına eklenilebilecek birçok şey vardır ve bu şeyler çoğunlukla “yabancı” kabul edilmektedir. Metinde daha önce de ifade edildiği üzere yabancı, modern gündelik hayat içerisinde kendisine yer bulamayan her şeydir; eşyadır, gelenektir, kültürel bir formdur, insandır, maddedir. Böylece çevrenin bozulmasına kaynaklık eden her şey aynı zamanda atıklardır. *Jared Diamond, Collapse (Çöküş)* başlıklı kitabında toplumsal çöküşün tam olarak bu atıklarla entegre biçimde başladığından söz etmektedir. Çünkü Diamond'a göre çevresel nedenlere bağlı çöküşteki faktörlerden birisi, insanların kendi çevrelerine verdikleri düşmanca zararın niteliği ve derecesidir. Bahsi geçen bu zarar, kimi zaman insanların ne yaptıklarına ve kısmen de çevrenin sahip olduğu kırılabilirlik ve esneklik düzeyine bağlı ortaya çıkmaktadır (Ritzer, 2011:354). Burada çevre üzerinden korkulara örnek olması bakımından seçilen başlıca haberler şunlar olmuştur:

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/29

Tablo 5. Korkular, Endişeler, Kaygılar Bağlamında Seçilmiş Çevre Haberleri

Tarihi	Haber Başlığı	Haber İçeriği
4.06.2016	Rize’de dereler suya hasret kaldı, vadiler çöp deposu oldu	“...Türkiye’nin en çok yağış alan ili olan Rize’de hidroelektrik santral projelerinin bulunduğu vadilerdeki dere yatakları suya hasret kaldı... Hemşin Deresi kenarına dökülerek depolanan çöpleri ise çevre kirliliği oluşturdu...”
12.06.2016	Ankara’nın boğazı kuruyor	“...çevre katliamının önüne bir türlü geçilemezken, dökülen hafriyat ve moloz yığınları su yataklarını kuruttu. Yeşil alanlar ise kahverengiye döndü...”
20.07.2016	Küresel ısınma göstergeleri rekor seviyede	“...Dünya yüzeyindeki ısı seviyesinin en yüksek, Kuzey Buz Denizi’ndeki buz miktarının ise düşük seviyede olduğu belirtildi...”
09.08.2016	Senoz Vadisi’nde HES’ler Dereden uzak durun tabelası astı	“...su düzeyinin aniden yükselebileceği gerekçesiyle dereye girmenin tehlikesini belirtmek amacıyla üzerinden ‘uzak durun’ yazılı uyarı tabelaları konuldu...”
15.2.2017	Çin çevre kirliliğine karşı dikey orman inşa ediyor	“...dünyanın en doğal birliğine sahip mimari yapılardan oluşan filolar...”
23.03.2017	365 günde 315 felaket	“...AON’un hazırladığı rapora göre, 2016’da iklim değişikliği ve doğal afetlere bağlı 210 milyar dolarlık kayıp yaşandı...”
12.04.2017	Tekirdağ’da dev fabrikada patlama	“...kimya fabrikasında patlama... kimyasal reaksiyondan etkilenen 40 işçi hastaneye kaldırıldı. Patlamanın ardından kimyasal alarm verildi...”
28.04.2017	Türkiye’de havası temiz sadece 4 bölge var	“...sadece 2 şehrin ve 2 ilçenin havasının temiz kabul edilebilir sınırlarda olduğunu...”
9.05.2017	ABD’de nükleer atık tüneli çöktü	“...Hanford kentinde nükleer atıkların bulunduğu bir tünel çöktü. Bölgede acil durum ilan edildi...çalışan yüzlerce kişiye, nükleer atıkların etkisine karşı kendilerini koruma emri verildi...”

Çevresel problemler, insanların doğrudan veya dolaylı yoldan gündelik hayatlarını tehdit eden bileşenlerden oluşmaktadır. Ekolojik dönüşümler, aynı zamanda insanları gelecekte daha kötü günlerin beklediğini düşündürten distopik kurgulara yol açmaktadır. Küresel ısınma tartışmaları da böyle bir kurgunun başlangıcında durmaktadır. Dünyada sera etkisine neden olan ve pek çok yerdeki temiz su kaynaklarını kurutacak olan küresel ısınma, en çok az gelişmiş ülkeleri etkilemektedir. Kuşkusuz gelişmemiş ülkelerdeki en temel sıkıntı, insan yaşamını ve sağlığını korumaya dair önlemlerdeki yetersizliklerdir (Çobanoğlu, 2014:112-113). Bu nedenle gelişmişlik seviyesinin altında olmak küresel düzeydeki herhangi bir ekolojik problemin etkisini oldukça yoğun hissetmek anlamına gelmektedir. Bu problemin yarattığı korkuyla ilgili olarak ne kadar bir farkındalık olduğu da ayrıca bir tartışma konusudur. Çünkü gelişmiş ülkelerdeki bireylerin çevreyle ilgili problemlerde daha yoğun korkular yaşadıkları ve bu bağlamda farkındalıklarını geliştirmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir.

Çobanoğlu’nun (2014:113) çevresel problemlere dikkat çekerken değindiği noktalardan bir diğeri de temiz su kaynaklarının kirlenmesidir. Bu çalışmada taranan haberlerin birçoğu da atıklarla ilgili olarak karşımıza çıkmıştır. Tabloda da görüleceği üzere haberlerin biri, Ankara’daki suların kirlenmesiyle ilgilidir. Haberin içeriğinde vurgulanan önemli noktalardan birisi “*uyarı levhaları işe yaramıyor*” ifadesidir. Uyarı levhası, tehlikeye dikkat çekmek için kullanılmakla birlikte burada insanın korunması değil, doğanın insandan korunması söz konusudur. Burada çevreye bakışın

değişmiş olması da dikkat çekilmesi gereken bir noktadır. Çünkü modernizmin en büyük anlatılarından birisi insanın doğaya hükmetme becerisini göstermesiydi. Doğaya hükmetme teknik akılla mümkün olmuş ve bilimsel gelişmenin değerlendirilmesinde de temel ölçüt olmuştu. Capra'ya göre Bacon'dan beri bilimin amacı, doğaya hükmetmek ve onu denetim altına almak oldu ve bugün baskın biçimde hem bilim de hem de teknoloji radikal biçimde ekoloji karşıtı amaçlar için kullanılmaktadır. Besleyip büyüten anlamındaki antik yeryüzü kavramı, Bacon'un yazılarında temelden değişmiş ve organik doğa anlayışı bir makine tarzındaki dünya metaforuyla yer değiştirerek *Bilimsel Devrim*'in ardından ortadan kaybolmuştur (Adak, 2010:373-374).

Ancak çok geçmeden dünyanın modernizmin atıklarıyla dolması, çevreyle kurulan bağın da tersine dönmesine neden oldu. Artık çevre insandan korunması gereken bir gerçeklikti. Çevre artık "bilinçsiz tüketiciler" tarafında "hunharca kirletilen" bir alana dönüştü. "İnşaat atıkları, eski dolap, battaniye, atık plastik ve kullanılmış kıyafetler" tüketirken geride bırakılan atıklar, "görüntü kirliliğine ve kötü kokuya sebep" olmaktadır. Haberin kullandığı dilde karşımıza çıkan belirgin noktalardan birisi de çevre kirliliğiyle ilişkilendiren söylemlerden birisi vadinin "yabancılar"dan temizlenmesidir. Metinde "vadi, Suriyeli mülteciler ile kâğıt ve atık toplayıcılardan temizlendi. Ancak daha sonra geri gelip çadır kurdular tekrar" söylemiyle sürmektedir. Kuşkusuz çevreyle ilgili söylemin merkezine yabancıların da bir şekilde dahil edilmesi, gündelik dilin inşasında önemli bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Burada atıklarla ilgili vurgulanması gereken noktalardan birisi de onların doğada hiçbir zaman kaybolmayacağı gerçeğidir. Bu gerçeği "dehşet(!)" biçiminde sunan bir haber metni "ABD'de nükleer atık tüneli çöktü" şeklinde başlık atmıştır. Haberin içeriğinde atıkların insanların hayatında kapladığı alan ve korkuya dönüşme biçimi sunulmuştur: "Hanford kentinde nükleer atıkların bulunduğu bir tünel çöktü. Bölgede acil durum ilan edildi...çalışan yüzlerce kişiye, nükleer atıkların etkisine karşı kendilerini koruma emri verildi..." Beck'in (2011:269) "makas değiştirme" hikayesi tam olarak burada karşılık bulur:

"Kimya sanayii toksit atıklar üretir. Peki, bu atıklar ne olacak? Çözüm: çöpe atılacak. Sonuç: Atık problemi, yeraltı suyu problemi haline gelecek. Kimya sanayii ve diğer sektörler, içme suyuna artııcı maddeler ekleyerek bundan kar edebilir. Bu maddelerin katıldığı içme suyu, insanların sağlığını kötü etkilerse piyasaya ilaçlar sürülür. İlaçların gizli yan etkileri gelişmiş bir tıbbi bakım sistemiyle azaltılabilir ve yavaşlatılabilir. Böylece aşırı uzmanlaşmanın düzeyine göre problem çözme ve problem yaratma zincirleri ortaya çıkar ve görünmeyen yan etkiler masalını tekrar tekrar dinleriz".

Çevreyle ilgili haberlerde HES'lerin de büyük bir problem olarak göze çarptığı görülmektedir. HES'lerle ilgili genel kanaat, doğaya yapılan her türlü müdahalenin çevreyi yavaşça öldürdüğüdür. Türkiye'deki çevre hareketlerinin büyük bir kısmı da HES'le ilgili protestoları kapsamaktadır. Öyle ki HES protestoları, "modern anlamdaki çevre hareketleri kategorisinde yer alması gerektiği düşünülen ekolojik grupların, yerel halk ile birlikte yeni bir mücadele şekli ortaya çıkardıkları" (Çobanoğlu, 2014:121) ileri sürülmektedir. Belki de Beck'in dikkat çektiği biçimde "ihtiyaç dayanışmasından endişe kaynaklı dayanışmaya" (Beck, 2011:71) doğru evrilen bir toplumsal pratiği tanımlamak böyle bir betimlemedir:

"Sınıflı toplumun rüyası, herkesin pastadan pay istemesi ve almasıdır. Risk toplumunun ütopyası ise, herkesin zehirlenmekten korunmasıdır. Sınıflı toplumun itici gücü şöyle özetlenebilir: Açım! Öte yandan risk toplumunun harekete geçirdiği devrim ise şöyle ifade edilir: Korkuyorum! İhtiyaç ortaklığının yerini endişe ortaklığı alır" (Beck, 2011:71).

Haber metinlerinde "her geçen gün daha da kötüye giden bir eko sistem" ve "geleceğin yok edilmesi" çevreyle ilişkili korkuların ilerlediği yol izlediği olurken "çevreyi koruma kaygısı" temel eylem güdüsüdür. Yapılan araştırmalarda HES'le ilgili temel aktarımlarda karşımıza çıkan nokta HES inşaatının öncelikle bölgenin flora ve faunasında tahribat akarsuda ciddi bir kirlilik

yarattığıdır. Aynı çalışmalarda *ekosistemin bozulması gündeme getirilmekte ve ekolojik yaşamın tehdit altında kaldığı* (Atvur, 2014:289) aktarılmaktadır. HES'lerle ilgili anlatılarda söylemin dili tehlikelerle örülü bir gündelik yaşantının alışkanlıklarının bozulmasıyla ilgilidir. “*Senoz Vadisi’nde HES’ler dereden uzak durun tabelası astı*” başlıklı haberde HES firmasının dere girişlerine astığı uyarı tabelaları bu alışkanlıkların bozulduğu durumu deşifre eder: Uzak Durun! Dere boyunca kenarlara kurulan sesli ikaz sistemleri, tabelaların devamında yazan “*aşırı tehlike*” uyarıları gündelik hayatın değişen dilinin görsel biçimleridir. Bu dilin toplumsal alandaki uzantısında “*biz bu derelerde büyüdük balık avladık. Şimdi çocuğumu dereye indiremiyorum*” şeklinde haber metnine yansımış bir söylemi görmek de mümkündür (9.8.2017, Hürriyet Gazetesi).

Çevrenin ve ekosistemin bozulmasına yapılan vurgu, çevre kirliliği ile hastalıklar arasında kurulan ilişkiye gönderme yapmak için kullanılır. Haber dilinde bu ilişkinin bir uzantısı olarak karşımıza çıkan temel noktalar insanların “*sanki doğal kaynaklar hiç tükenmeyecekmiş gibi*” davranmalarına getirilen eleştiridir. Havanın kirlenmesi konusunda insanların bireysel olarak yapabileceği pek fazla bir şeyin olmadığına dikkat çekilen metinlerde ana fikir “*oksijen hep var ve olacak gibi davranıyoruz ama öyle bir şey yok*” cümlesiyle özetlenmiştir. Haberlerin devamında sürdürülebilir oksijen kaynaklarını oluşturmak için Çin’in yaptığı “*Dikey Ormanlar*” ve onların şehirde bir yaşam alanı olarak kurulduğu “*Nankin Yeşil Kuleleri*” karşımıza çıkmaktadır. Ormanlar ölürken insanlar kendilerini insan, “*ahlaki talepleri olan doğal mahlûk olarak*” olarak, kendini şeyler arasında hareket eden ve incinebilir bir şey ve tehdit edilen doğal bütünü sorumluluk taşıyan doğal bir parçası olarak tecrübe etmektedir (Beck, 2014: 112).

İncelenen haber metinlerinden birisinde Tekirdağ’da patlayan fabrikada sonrasında yaşananlar söyleme konu olmuştur. “*Tekirdağ’da dev fabrikada patlama*” başlığıyla verilen haberin detayında söylemin dili şu şekilde kurulmuştur: “*...kimya fabrikasında patlama... kimyasal reaksiyondan etkilenen 40 işçi hastaneye kaldırıldı. Patlamanın ardından kimyasal alarm verildi*” (Hürriyet Gazetesi, 12.4.2017). Haberde risk ve korkuyu görünür kılan temel kavramlar “*acil durum*” etiketiyle verilmektedir. Patlamadan sonra kimyasal alarmın verildiği yerde, “*bebekli çalışanlara dönük olarak durum netleşinceye kadar bebeğinizi emzirmeyin*” uyarısı da yapıldığı görülmektedir. Kuşkusuz daha önceki sağlık haberlerinde korkunun serpiştirildiği “*risk grubundakiler*” kategorisinde yer alan “*hamile kadınlar*”ın gündelik hayat içerisindeki konumlarına müdahale edilmektedir. Bu şekilde risklerin içiçeliği hiçbir şeyin birbirinden bağımsız olmadığı bir durumu betimlemektedir. Buna göre Münih’in Neuperlacher banliyösündeki bir toplu konutun üç odalı evinde oturup üç aylık oğlu Martin’e memesini emzirten kadın, bu şekilde zirai kimyasallar üreten kimya sektörüyle ve Avrupa Birliği’nin tarım sektörüyle ilgili yönetmelikleri dolayısıyla seri üretim ve aşırı gübreleme yapmak zorunda kalan çiftçilerle “*doğrudan bağlantılıdır*” (Beck, 2011:35).

Risklerin küresel düzeyde karşılıklarına bakıldığında kurumsal anlamda riskleri ölçüp biçen kurumsal yapılanmalar da mevcuttur. Örneğin uluslararası risk yönetimi şirketi AON⁴ böyle bir kurumsal yapıdır. AON’un hazırladığı raporda 2016 yılı içerisinde iklim değişikliği ve doğal afetlere bağlı 315 olay sonucunda 210 milyar dolarlık ekonomik kayıp yaşandığı aktarılmaktadır. Raporda bahsi geçen kaybın dünya tarihinde bugüne kadar kayıtlara geçen en büyük 7. kayıp olduğu belirtilmektedir. 2016’daki tüm ekonomik kayıpların yüzde 70’ini oluşturan sel, deprem ve şiddetli hava olayları, ilk üç tehlikeyi oluşturmaktadır. Rapora göre, dünyada ekonomik olarak 1 milyar dolardan fazla zarara yol açan en az 34 doğal afet yaşandı. Yıl boyunca meydana gelen olaylar arasında Japonya’daki büyük depremler, Amerika ve Karayipler’deki Matthew Kasırgası, Çin,

⁴ Aon kelimesi, eski İngiliz dili Keltçe’den gelmektedir. Birlik ve tek olmak anlamına gelen bu kelime bizim için AON’un faaliyet gösterdiği alanlardaki tüm hizmet ve çözümlerini tek bir çatı altında müşterilerimize sunmamızı ifade eder. Bkz. <http://aonriskmasters.org/#aon-hakkında>

Avrupa ve İngiltere'deki yıkıcı yaz selleri, Kanada ve Amerika'daki kontrol edilemeyen yangınlar ve Güneydoğu Asya ile Afrika'nın çeşitli bölgelerinde meydana gelen kuraklıklar sayılabilir (<http://www.aon.com/turkey/tr/>, Erişim Tarihi:15.05.2017). Risklerin gittikçe arttığı günümüz dünyasında Stephen Hawking'in gelecekle ilgili kehanetlerinin tınısı hoş geliyor: “*İnsanoğlu'nun Dünya'yı terk etmesi gerektiğine inanıyorum*” (Hürriyet Gazetesi, 21 Haziran 2017). Yevgeni Zamyatin'in distopyası olan “*Biz*”deki evren ve uzaya kaçış tasarımı geleceğin korkuları ve risklerinin tahmin edilebilirliğini göz önüne sermesi bakımından dikkate değer durmaktadır.

Sonuç Yerine: Korku Ağları Genişlerken

Risk toplumu, genel hatlarıyla bir belirsizlik durumu olarak görülse de belirgin olan nelerin belirsiz olduğudur. Bu durum aynı zamanda belirsizliklerin zaman içerisinde belirginleşmesinin de bir basamağıdır. Korkular ile birlikte meşru bir zemine oturtulan risk toplumu insanı için hayatın her alanı olası risk durumları ile karşı karşıya kaldığında verdiği tepkiler üzerinden şekillenmektedir. İnsan içine doğduğu toplumun kültürel normları çerçevesinde tanıdık olan ile tanıdık olmayanın ayrımını yapmakta. Modernizm ile birlikte risk toplumu insanının bireysel vasıfları ön plana çıkmıştır. Bu durum aynı zamanda insanın olası tehlikelerle baş başa kaldığı zaman bir grup tepkisi yerine bireysel tepkileri ön plana çıkarmasını sağlamıştır. Geleneksel dönemin ise karakteristik özelliği bireyselliğin arka planda olduğu ve toplum içerisinde dışlanma korkusudur. Risk toplumu insanın karakteristik özelliği ise öteki veya yabancı korkusudur. Kuşkusuz buradaki yabancı Amerikan kovboy filmlerinde kullanılan “*buralarda yabancıları sevmeyiz*” deyimindeki yabancı ile günümüz yabancıları aynı kişidir.

Risk toplumu insanı güvende olmayı talep etmektedir. Güvende olma hali ise bilinen ile bilinmeyen neler olduğunu bilmekten geçmektedir. Bilinen ile bilinmeyen bilineni durumu öteki ile başa çıkabilmek için önemlidir. İlk insandan son insana kadar geçecek olan bu süreçte korku ağları her an genişleyerek büyüyecektir. Korku ağlarının dışlayacağı ilk unsur da “yabancı” damgasına maruz kalacak her şey olacaktır. Dolayısıyla risk toplumunun temelinde sürgün vardır. Sürgün edilmenin çeşitli sebepleri vardır. Tarihsel arka planda öne çıkan iki ana başlık toplumsal kurallara uymama durumunda sürgün ve hastalıklar içerisinde sürgün ya da tecittir. Günümüz dünyasında ise tıp ve teknolojinin gelişmesi ile birlikte Ortaçağdaki gibi büyük kapatılmaları tanıklık edilmese de bunun yerini hastanelerde veya daha büyük çapta bölgesel olarak karantina alanlarının oluşturulması gibi durumları görüyoruz. Bu durumda günümüz insanı karşı karşıya kaldığı hastalık ile bir başına kalarak başa çıkmak durumunda kalmamaktadır:

“En hüznü yazgulardan biridir sürgün. Modernlik öncesi dönemlerde sürgün iyice korkunç bir cezaydı; çünkü sadece aileden ve aşına mekânlardan uzakta amaçsızca dolaşmaktan öte bir şeydi, aynı zamanda kendini hiçbir zaman evinde hissetmeyen, etrafına hiç uyum sağlamayan, geçmişe yatıştırılmaz bir acıyla, bugüne ve geleceğe ise buruklukla bakan biri, sürekli toplum dışı olan biri olmak anlamına da geliyordu. Sürgün fikri bir cüzzamlı, toplumsal ve ahlaki anlamda parya olmaktan duyulan korku ile bağlantılı olmuştur her zaman” (Said, 2017:58-59)

Bir de bir başka toplumun ötekileri içerisinde de öteki olmak durumu vardır. Bu durum ise mültecilerin hayatımıza girmesi ile daha da belirginlik kazanmıştır. Aslında Müslüman coğrafyalarda yaşayanların Avrupa ülkelere gittiklerinde karşılaştıkları öteki algısı ile kendi kimliklerine dışarıdan bir bakış oluşturmaları gerekir. Bu durum aynı zamanda karşı bir korunma mekanizması oluşturmak demektir. 11 Eylül ikiz kuleler saldırısı Müslümanların Avrupa ve Amerika'daki durumlarının yeniden sorgulanmasının kapısını açtı. İç savaştan kaçarak gelen Suriyeliler Türkiye'yi ya kalıcı bir mesken olarak görmekte ya da Avrupa'ya geçiş güzergâhı olarak kullanılmaktadırlar. Tanınmayan yani bilinmeyen, her zaman korkulan ve üzerine komplo teorileri üretilendir. Yabancı olan, yani tanıdık olmayan her zaman gizemli ve risk faktörü olarak

Turkish Studies

görülmüştür. Korku matruşkalarının elden ele gezdiği “modern çağın soyut sistemleri gündelik hayatın sürekliliği ile ilişkili nispeten güvenli büyük alanlar yaratır” (Giddens, 2014:173). Risk ağlarından bir diğeri ise gıdalardır; “Doğaya teknik müdahale” soyut sistemlerin gelişiminin ön koşulu olsa da kuşkusuz ayrıca modern toplumsal hayatın diğer birçok yönünü etkilemiştir. “Doğanın toplumsallaşmasının” insan davranışı üzerindeki daha önceki düzensiz veya ön görülemez farklı etkilere istikrar kazandırmaya yardımcı olmaktadır (Giddens,2014: 175).

Bu çalışmanın nihai hedeflerinden birisi de korkular, riskler ve yabancılar etrafında şekillenen risk toplumu insanının korkuyu kültür haline getirirken, “rahatsız edici olan, bilakis tehlikeyi önleme mantığının bir parçası olmaları” (Beck, 2014:121)’nin farklı perspektiflerini incelemektir. Risk toplumunda “bireyin kendisi, yaşam- dünyasında toplumsalı (Sozialen) üretme birimi haline geliyor. Toplumsalın ne olduğu ve ne yaptığı da bireysel kararlara bakıyor...” (Beck, 2014:136) Böylelikle risk toplumu insanı bireyselliği hayatın her alanında yaşarken yine insanları bu zemin etrafında birbirine göre de konumlandırmış oluyor. Bu süreç içerisinde küreselleşmenin etkisi ise oldukça önemli uzakları yakın eden teknolojik alt yapılar ile hem hayat standardı hem de yaşam kalitesini iyileştiren risk toplumu insanı gece yatarken şu duayı yapabiliyor. “Allah’ım beni kaliteli öldür” (Hürriyet Gazetesi, 8 Haziran 2017) gazete haberleri ile desteklenen çalışmada korkular ve riskler birbirini hayatın her alanında sarmalamaktadır. Buradaki en önemli nokta ise risk toplumu insanın korku kültürü içerisine ne kadar katıldığı değil korku kültüründen ne derece etkilendiğidir. Bu durum ise insanın alışılmış yani standartize edilmiş hayatı dışına ne kadar çıkabileceği ile de doğrudan ilişkilidir. Standartların dışına çıkmak demek gündelik hayatın akışını bozmak demektir. İşte korku ağları genişlerken risk toplumu insanları her zaman kendi yaşam parametrelerini oluşturmaktan geri kalmayacaktır. Ve yine korku ağları genişlerken insanoğlu öteki ile yaşayabilmenin yollarını aramaktan vazgeçmeyecektir. Oluşturulan sanal tanrı algısı hayatın her alanına nüfuz ederken gündelik yaşam parametreleri de bu duruma göre şekillenecektir.

Şüphesiz korku kültürü artık hayatın her alanına nüfuz etmiştir. Weber’in dediği gibi modernleşme öyle beğenilmeyince geri dönülecek bir olgu değildir. George Orwell’in 1984 isimli kitabında tasavvur ettiği gibi bir dünyanın içinde olmamak demek o dünyaya doğru tarihsel bir evrilme geçirmeyeceğimiz anlamına gelmemektir. Korkular ve riskler için tedbir alabiliriz fakat her tedbir önleyici etki göstermeyebilir. Bu bağlam içerisinde risk toplumu insanına şöyle bakılabilir, içinde yaşadığı dünyada risklerin nereden geleceğini bilmemek ile beraber her zaman deyim yerinde ise eli tetikte olacaktır. Risklerle başa çıkmış olmak yetmemekle beraber bir sonraki darbenin nereden geleceğini de beklemek durumunda kalacaktır. Belki yaşadığı toplumda bir yabancı olacaktır belki de bir başka toplumda tanınan ve bilinen küreselleşen dünyadan nasibini alacak “hayatta kalan” olabilmek için hastalıklarla, doğal afetlerle başa çıkacak sınırların geçişli olmasından faydalanıp hayatının her alanını riskler ve korkular etrafında geçirecektir. Bu durum bir delilik hali getirmeyecektir. Aksine her risk ile başa çıkmak örneğin hasta olmayıp sağlıklı yaşıyor olmak desteklenecektir. Riskler tarihin sonuna dek hayatlarımızın birer parçası olacaktır.

Bugün risk toplumunu tanımlayan başat vurgu bir iktidar kaymasının söz konusu olmasıdır. Matthews’in vurguladığı “para, bilgi, çevre kirliliği ve popüler kültür” gibi önemli kaynak ve tehditlerin sınırlara bakmaksızın küresel dolaşımı, risk toplumundaki soyut iktidar biçimlerine geçişe uyarlanabilir. Buna göre iktidarlar artık devletlerde değil, onların kullandığı araçlardayken, insanların korkuları bir süre sonra soyut bir iktidar mekanizmasının türediği risk toplumuna evrilmedir. Riskin evcilleştirilmesi aynı zamanda iktidar kaymasının somut ifadesidir. Her ne şekilde bir kayma ile karşılaşmış olsa da Paul Robeson’ın Gururlu Vadi filmindeki “zaten o çukurda hepimiz siyah değil miyiz” repliğini “zaten bu dünyada hepimiz aynı korku sarmalında değil miyiz?” e döndürmek pekâlâ mümkün gözükmektedir.

Turkish Studies

Bütün yazılanları tersine çevirmek de mümkün. İnsanların yer değiştirmesinin sıradan hale geldiği günümüz dünyasında artık yabancı yok, simülark özne var: “*Var ama yok! Orada ama burada değil!*” Yabancılarla yaşanılan dünya metaforu geçmişte kaldı. Yabancıların olduğu yerde korkular vardı ve bu korkular yaşanmışlıklarla ilişkiliydi. Yaşanmışlıklar içerisinde bilinen ile bilinmeyen arasındaki keskin ayrışma, korkunun da kaynağı olarak belirlemekteydi. Şimdilerde yaşanmışlıklardan ziyade haberdar olma durumu yeterli gözüküyor. Ortada gizli kalan hiçbir şey yok gibi yaşamak, gerçeğin simülasyonu olmakla birlikte hastalıkların ve risklerin herkesçe eşit yaşanabilme ihtimalinin ortaya çıkmasının kaçınılmaz sonucudur. Yabancıyla temas etmek değil, onun bir bilinen olarak ortalıkta gezmesi yeterli. Ama gene de arkaik zamanlara dönüş, simülark öznenin ortaya çıkışıyla yakından ilişkilidir: “*Korkmam mı gerekiyor? Asla. Ben güçlü bir özneyim, ulaşılmazım!*”

KAYNAKÇA

- Adak, Nurşen (2010). “Geçmişten Bugüne Çevreye Sosyolojik Yaklaşım”, *Ege Akademik Bakış*, 10 (1), ss.371-382.
- Akbal, Alev (2016). “Korku Kültürü ve Belirsizliğin İlişkisel Sosyolojik Analizi: Basında Domuz Gribi Örneği”, (iç) *Uygulamalı İlişkisel Sosyoloji*, (ed. Aytül Kasapoğlu), İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, ss.257-292.
- Akturan, U.; Domaç, B.; Semiz, Y.; Tosun, F.; Tahinciler, E.; Bağcı, F. (2008). “Söylem Analizi”, (iç) *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Appadurai, Arjun (2017). “Demokrasi Yorgunluğu”, (iç) *Büyük Gerileme* (haz. Heinrich Geiselberger), İstanbul: Metis Yayınları, ss.17-29.
- Atvur, Senem (2014). “Baraj Politikalarına Karşı Toplumsal Tepkiler: Hindistan ve Türkiye’deki Toplumsal Hareketlerin Karşılaştırılması”, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:21, Sayı:1, ss.281-298.
- Barış, İzzettin Y. (2002). “Dünyada Tüberkülozun Tarihçesi”, *Türk Toraks Dergisi*, 3 (3), ss.338-340.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Bauman, Zygmunt (1996); *Yasa Koyucular ve Yorumcular*, (Çev: Kemal Atakay), İstanbul: Metis Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2003). *Modernlik ve Müphemlik*, (Çev: İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Zygmunt (2017). “Nesnesini ve İsmi Arayan Semptomlar”, (iç) *Büyük Gerileme* (haz. Heinrich Geiselberger), İstanbul: Metis Yayınları, ss.30-43.
- Beck, Ulrich (2014). *Risk Toplumu – Başka Bir Modernliğe Doğru*, (Çev: Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan), İstanbul: İthaki Yayınları.
- Brown, Chris (2014). “Yanlış Giden Bir Dünya”, (çev: Mehmet Celil Çelebi), (iç) *Küresel Dönüşümler*, hz. David Held ve Anthony Mcgrew, Ankara: Phoenix Yayınları, ss.667-680.
- Canatan, Kadir (2014). “Siyasal Kimlikler ve Yaşam Tarzları: Güney Marmara Bölgesi Örneği”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/5 Spring 2014, p. 465-495, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://10.7827/TurkishStudies.6648>, ANKARA-TURKEY.

- Cirhinlioğlu, Zafer (2001). *Sağlık Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çımrın, Füsün Köksal (2014). “Sosyoloji ve Çevre”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/5 Spring 2014, p. 465-495, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://10.7827/TurkishStudies.6393>, ANKARA-TURKEY.
- Çobanoğlu, Yavuz (2014). “Türkiye’de Ekolojik Hareketler: Yerelden Evrensele (Bergama, Muğla ve Tunceli Örnekleri)”, *Tunceli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 2, Sayı:4, ss.105-127.
- Delibaş, Kayhan (2017). *Risk Toplumu Belirsizlikler ve Söylentiler Sosyolojisi*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Demir, Tarkan ve Aşan, Nuh (2014). “Hollywood Kamerasında İslam’ın Ötekileştirilmesi”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 9/5 Spring 2014, p. 741-748, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://10.7827/TurkishStudies.7017>, ANKARA-TURKEY.
- Esgin, Ali (2013). “İmal Edilmiş Belirsizlikler Çağının Sosyolojik Yönelimi: Ulrich Beck ve Anthony Giddens Kaynaklı Risk Toplumu Tartışmaları”, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 12 (3), ss.683-696.
- Foucault, Michel (2015). *İktidarın Gözü*, (çev. Işık Ergüden), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Furedı, Frank (2001). *Korku Kültürü*, (Çev: Barış Yıldırım), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gee, James Paul (2005). *An Introduction to Discourse Analysis: Theory and Method*, New York: Routledge.
- Genç, Özlem (2011). “Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa’sına Etkileri”, *Tarih Okulu Dergisi*, Sayı:10, ss.123-150.
- Giddens, Anthony (2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik – Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, (Çev: Ümit Tatlıcan), İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, Anthony (2014). *Modernite ve Bireysel Kimlik – Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, (Çev: Ümit Tatlıcan), İstanbul: Say Yayınları.
- Gür, Tahir (2011). “Türkçe Öğretmen Adaylarının Dil Tutumları ve Kullanımlarının Söylem Çözümlemesi Yöntemi ile Betimlenmesi”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Han, Byung-Chul (2015). *Yorgunluk Toplumu*, (Çev: Samet Yalçın), İstanbul: Açılım Kitap.
- Held, David ve McGrew, Anthony (2014). “Büyük Küreselleşme Tartışması”, (Çev: Ali Serkan Mercan ve Eray Sarıot), (iç) *Küresel Dönüşümler*, Hz. David Held ve Anthony McGrew, Phoenix, Ankara, ss.7-70.
- <http://articles.latimes.com/2001/sep/12/local/me-44893> Erişim Tarihi: 28.06.2009)
- Illich, Ivan (1995). *Sağlığın Gaspsı*, (Çev: Süha Sertabiboğlu), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kalın, İbrahim (2016). *Ben, Öteki ve Ötesi İslam- Batı İlişkileri Tarihine Giriş*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kant, Immanuel (1982), “Aydınlanma Nedir Sorusuna Bir Yanıt”, (çev: Nejat Bozkurt), *Felsefe Yazko Dergisi*, Sayı:4, İstanbul.

- Kearney, Richard (2012). *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar Ötekiliği Yorumlamak*, (Çev: Barış Özkul), İstanbul: Metis Yayınları.
- Keys, Ralph (2017). *Hakikat Sonrası Çağ: Günümüz Dünyasında Yalancılık ve Aldatma*, (Çev: Deniz Özçetin), Ankara: Tudem Yayın Grubu.
- Latour, Bruno (2017). “Güvenli Avrupa”, (iç) *Büyük Gerileme* (haz. Heinrich Geiselberger), İstanbul: Metis Yayınları, ss.101-110.
- Lean, Nathan (2015). *İslamofobi Endüstrisi*, (Çev: Kollektif), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Lupton, Deborah (2003). *Medicine as Cultural Illness, Disease and Body in Western Societies*, London: Sage Publications.
- Martin, Gus (2017). *Terörizm-Kavramlar ve Kuramlar*, (Çev: İhsan Çapçoğlu – Bahadır Metin), Ankara: Adres Yayınları.
- Mason, Paul (2017). “Özgürlük Korkusunu Aşmak”, (iç) *Büyük Gerileme* (haz. Heinrich Geiselberger), İstanbul: Metis Yayınları, ss.111-127.
- Matthews T., Jessica (2014). “İktidar Kayması”, (Çev: Mehmet Celil Çelebi), (iç) *Küresel Dönüşümler*, hz. David Held ve Anthony McGrew, Ankara: Phoenix Yayınları, ss.247-256.
- Mccloskey, Rse (2008). “A Guide to Discourse Analysis”, *Nurse Researcher*, 16 (1), pp.24- 45.
- Mechanic, David (1978). *Medical Sociology*, New York: The Free Press.
- Mills, Wright C. (2000). *Toplumbilimsel Düşün*, (Çev: Ünsan Oskay), İstanbul: Der Yayınları.
- Neuman, Lawrence W. (2009). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri 1: Nitel ve Nicel Yaklaşımları*, (Çev: S. Özge), İstanbul: Yayın Odası Yayınları.
- Newman, David M. (2013). *Sosyoloji – Günlük Yaşamın Mimarisini Keşfetmek*, (Çev: Ali Arslan), Ankara: Nobel Yayınları.
- Öztunalı Kayır, Gülser (2003). *Doğaya Dönüş*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Parker, Ian (1992). *Discourse Dynamics: Critical Analysis for Social and Individual Psychology*, Londra: Routledge
- Quénon, Rene (2016). *Modern Dünyanın Bunalımı*, (Çev: Mahmut Kanık), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Rabinowitch, Eugene (1972). “Living Dangerously in the Age of Science”, *Bulletin of the Atomic Scientists*, 28, pp.5-8.
- Rieff, David (2001). “Fear and Fragility Sound a Wake-Up Call”, *Los Angeles Times*, 12 Eylül 2001,
- Ritzer, George (2011). *Küresel Dünya*, (Çev: Melih Pekdemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Roy, Arundhati (2005). *Sokaktaki İnsanın İmparatorluk Rehberi*, (Çev: Kemal Ülker), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Sağır, Adem (2017). *Ölüm Sosyolojisi*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Said, Edward W. (2017). *Entelektüel- Sürgün, Marjinal, Yabancı*, (Çev: Tuncay Birkan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

-
- Sennett, Richard (2014). *Yabancı-Sürgün Üzerine İki Deneme*, (Çev: Tuncay Birkan), İstanbul: Metis Yayınları.
- Sözen, Edibe (1999). *Söylem: Belirsizlik, Mücadele, Bilgi, Güç ve Refleksivite*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Tuna, Muammer (2001). “Çevre Sosyolojisinde Toplumsal Kurgusal Model”, *Mülkiye*, Cilt: XXV, Sayı:29, ss.229-243.
- Turner, Bryan S. (1990). “The Interdisciplinary Curriculum: From Social Medicine to Postmodernism”, *Sociology of Health & Illness*, Volume: 12, pp.1-23.
- Türkdoğan, Orhan (1991). *Kültür ve Sağlık-Hastalık Sistemi*, İstanbul: MEB.
- Van Dijk, Teun A. (1988). “Semantics of a Press Panic: The Tamil Invasion,” *European Journal of Communication*, 3: 167-187
- Van Dijk, Teun A. (2007). “Medya İçerikleri, Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi”, (Derleyenler: Gülseren Şendur Atabek, Ümit Atabek), *Medya Metinlerini Çözümlemek*, Ankara: Siyasal Kitabevi, ss.164-179
- White, Kevin (2002). *Sociology of Health and Illness*, London: Sage Publications.